

Onsdagen den 14 Maj 1873.

Kammaren sammanträdde kl. 6 e. m.

Justerades protokollet för den 3 dennes f. m.

Herr Ribbing: Då en svår sjukdom med dess följder allt hittills under en längre tid hindrat mig från att deltaga i Riksdagens förhandlingar, och jag för återvinnandet af min helsa nödgas så fort som möjligt söka någon badort, vågar jag hos Herr Talmannen och Kammaren anhålla om tre veckors ledighet från riksdagsgöromålen, räknadt från den 18 dennes.

Denna anhållan bifölls.

Anmäldes och bordlades Konstitutions-Utskottets memorial N:o 16, i anledning af återremiss å Utskottets utlåtande N:o 14, angående väckt motion om ändring i 33 § Riksdags-ordningen; samt Första Kammarens Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 12, i anledning af Kammarens återremiss af Utskottets betänkande N:o 8, i fråga om ändring i de vid meddelande af tillåtelse för utländing att här i riket förvärfva och besitta fast egendom eller idka bergsbruk m. m. hittills följda grunder.

Fortsattes föredragningen af Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om förändrad anordning i vissa delar af rikets elementarläroverk samt enskilda motioner om dels åtgärders vidtagande för lärarebildningens befrämjande, dels utvidgning af elementarläroverk.

16:de punkten.

Herr Widén: Då jag i min reservation framställt anmärkning mot den 18:de punkten af statsrådsprotokollet, hvarigenom bestämmes att endast ett visst maximiantal lärjungar i hvarje klass får intagas, anser jag mig skyldig att äfven i Kammaren söka ytterligare framhålla det olämpliga som synes mig ligga i en sådan anordning. Af Departements-chefens diktamen till statsrådsprotokollet inhemtas, att för den händelse ett större antal lärjungar, än maximisiffran angifver, annåler sig till inträde vid läroverket, efter anställt inträdesförhör bland de till inträde på grund deraf berättigade, först de borde intagas, som hörde till den kommun, inom hvilket läroverket vore beläget, och sedan landsbygdens inom läroverkets område boende barn, och dernäst, om utrymmet det medgäfvde, de lärjungar, som tillhörde trakten utom läroverkets område. Denna anordning synes mig skola tillskynda den studerande ungdomen allt för mycken olägenhet. Man kan först fråga, hvarför den kommun, inom hvilket läroverket är beläget, skall hafva ett sådant företräde framför alla andra inom läroverksområdet, att dess barn skola få inträde framför alla andra inom området belägna kommuners barn. Det är väl sannt att den stadskommun, inom hvilket läroverket ligger, bidragit till kostnaderna i afseende å lokal för detsamma och rum för rektor, men denna kommun har ock den fördelen att få hafva sina barn i hemmen, och derigenom under sin egen vård; redan detta är i sig en så stor fördel, att den mer än väl torde kunna anses uppväga de omkostnader kommunen haft för läroverkshusets uppförande. Vidare kommer det säkerligen ofta att inträffa, att landsbygdens barn helt och hållet komma att utestängas från inträde i läroverket. Särdeles kommer så att blifva förhållandet i de större städerna, der ett stort antal barn från stadskommunen sjelf infinder sig. Hittills har man ansett nödvändigt att på sådana ställen upprätta parallellklasser, men om förslaget antages, torde möjligheten att hädanefter erhålla sådana klasser blifva temligen problematisk. Det heter visserligen att sedan en längre tids erfarenhet visat behöfvat af en eller annan parallellklass för ett läroverk, skulle en sådan anordnas; men jag tillåter mig dervid fråga, från hvilken tid skall denna erfarenhet räknas. Det kan ej vara från den tid, som föregått detta stadgandes införande, eller med andra ord: den erfarenhet som hittills vunnits; ty i så fall skulle i förslaget finnas något närmare nämnt om parallellklassers upprättande. Återstår således, enligt mitt förmenaude, ingenting annat än att räkna denna erfarenhet från den tid då berörda stadgande införes: och då frågas åter, huru länge skall man nödgas vänta, innan erfarenheten kan anses ha blifvit vunnit om behöfvat af upprättandet utaf sådana klasser, och hvarst skola under tiden de barn få undervisning, som vilja komma in i skolan, men der förvägras inträde. Enligt min tanke skulle det alltså ganska lätt kunna inträffa, att flera barn från landsbygden kunna blifva utestängda från tillträde till undervisning och läroverk. Vidare skall naturligtvis läroverksstyrelsen, rektor och eforus komma i stor förlägenhet genom en sådan drakonisk anordning som den föreslagna och blifva utsatte för en mängd obehag. Hittills har läroverksstyrelsen, på underdånig anhållan, om behöfvat det kräfvde, fått rättighet att anställa extra lärare.

och på det sättet hafva de lärjungar, som sökt undervisning, fått inträde i skolan. Äfven den utvägen skulle nu blifva stängd.

Jag kan på dessa grunder för min del ej inse annat, än att denna anordning skulle vara olämplig, och hemställer derföre att punkten måtte blifva af Riksdagen afslagen.

Herr Berlin: Den skyldighet, som för närvarande åligger elementarläroverken, att, utan afseende å utrymme och lärarekrafter, mottaga ett obegränsadt antal lärjungar, medför för dessa läroverk så många och stora olägenheter, att, om ej berörda skyldighet i första rummet begränsas, de flesta andra åtgärder, som skulle vidtagas till förbättring af undervisningen, enligt min tanke, torde blifva fruktlösa. Såsom det nu måste gå till vid flera, kanske de flesta elementarläroverk, får man antingen hyra ofta föga tjenliga rum utom läroverks huset eller ock instufva i läroverkets egna lokaler ett i förhållande till deras rymlighet allt för stort antal lärjungar, till följd hvaraf missgynnande hygieniska förhållanden uppstå. Man måste dessutom antingen å en lärare öfverlemna ett vida större antal lärjungar än han kan sköta eller ock anställa extra lärare — ofta sedan terminen börjat — vid hvilkas utväljande man ej får tillfälle att iakttaga någon synnerlig stor noggrannhet, allt till föga fromma för undervisningen. Det är visserligen gifvet att åtskilliga svårigheter kunna uppstå vid genomförande af det föreslagna beslutet, men det kan ej hjälpas; dessa svårigheter hafva i alla fall vida mindre betydelse än dem man vill afhjelpa, och i samma mån föräldrarna till skolvuxna barn blifva vanda vid att ej skolan helt och hållet rättar sig efter deras önsknings och bekvämlighet, kan ock lärjungeantalet vid hvarje läroverk lättare regleras. Dessutom kunna ju, der erfarenheten visar att en eller annan parallellklass är nödvändig, enligt hvad som finnes antydt i Departementschefens diktamen till statsrådsprotokollet, dylika klasser inrättas; en utväg som det likväl vore önskligt att den blefve så sällan som möjligt anlita, och om den befundes nödvändig, enligt min tanke, borde hafva till följd, att lärarne i parallellklasserna uppfördes på läroverkets stat. I afseende å det lärjungeantal för klass som beräknats, och efter hvilket lärareantalet i det hela skulle rätta sig, inskränker jag mig att meddela, att komitéen antagit 40 lärjungar vara maximum i de fem lägre klasserna, men 30 i de fyra öfre, under den förutsättning, som erfarenheten ock bestyrkt, att i de sednare klasserna antalet af lärjungar alltid är mindre än i de förra. Departementschefen har ansett det normala maximum böra sättas till 36 i alla klasserna. Detta är dock siffror, som af Kongl. Maj:t kunna efter omständigheterna ändras. Om ett sådant maximum blefve bestämdt, skulle totalantalet lärjungar vid ett fullständigt läroverk blifva enligt Departementschefens beräkning 324 och enligt komitéens 320, under antagande, att vid läroverket ej finnes någon real öfverbyggnad. På dessa af mig i korthet anförda skäl anhåller jag att Kammaren måtte besluta i enlighet med Utskottets hemställan.

Herr Dahm: Då jag först tog kännedom om det förslag, som

Departements-chefen i förevarande hänseende framställt, gjorde det samma på mig ungefär samma intryck som på den förste talaren. Den föreslagna utvägen föreföll mig nemligen vara förknippad med svårigheter, hvilka syntes mig nästan oöfvervinneliga, men då jag närmare undersökte, kom jag till ett resultat, hvilket synes mig fullt tillfredsställande, och anhåller jag därför att nu med några ord få nämna, huru jag trott mig finna att den föreslagna anordningen, praktiskt utförd, skulle gestalta sig. Man har anmärkt, att den fördel, som genom förslaget, skulle åstadkommas, skulle beredas endast dem som bodde i den kommun der läroverket vore beläget; de som icke voro der boende skulle deremot blifva lidande. Att de, som bo inom den kommun, der läroverket finnes, hufvudsakligen skulle hemta fördelar af förslaget, är santt, men den frågan återstår dock: är den olägenhet, som ådrages de öfriga, så utomordentligt stor eller af den öfvervägande betydelse, att den motväger de fördelar, som måste vinnas derigenom att ett begränsadt antal lärjungar i hvarje klass intages och det derigenom göves möjligt för skolan att kunna meddela en bättre undervisning. För att kunna utreda huru med denna sak sig förhöll, uppgjorde jag en beräkning, stödd på de statistiska uppgifter, som förefunnos i läroverkskomitéens betänkande och i det den Kongl. propositionen bilagda statsrådsprotokoll. Jag räknade då, att i Skåne t. ex. funnos 2 öfverbefolkade läroverk. Räkade man emellertid tillsammans dessa skolors — i Malmö och Lund — lärjungar, fann man, att i båda läroverken tillsammans funnos 100 elever mera än läroverken lämpligen borde undervisa, under förutsättning att der skall vara 36 elever i hvarje klass. Vid en undersökning huru man skulle kunna fördela dessa 100 elever, visade sig att Christianstads, Helsingborgs, Ystads och Landskrona elementarläroverk voro så litet besökta, att der fanns rum för ytterligare 301 elever. Nu är afståndet mellan dessa städer så obetydligt, att det ej bör kunna medföra någon synnerlig olägenhet om landsbygdens befolkning deromkring skickar sina barn till det ena läroverket eller det andra; helst då denna provins är temligen genomkorsad af järnvägar. Alltså skulle öferskottet i de båda första läroverken utan några nämnvärda olägenheter kunna upptagas af de sistnämnda. Går jag nu längre upp åt landet, finner jag att läroverken i Calmar och Wexjö hafva 121 elever för mycket, men deremot att i Carlskrona, Carlshamn och Oscarshamn finnes plats för ytterligare 197; att läroverken i Jönköping och Skara hafva en öfverbefolkning af 199 elever, hvilken dock torde kunna motvägas deraf, att i Ekeshö, Mariestad, Borås och Lidköping plats skulle kunna beredas för ytterligare 410 elever. Går man på detta sätt trakt för trakt genom hela Sverige, finner man då utrymme i läroverken omkring Göteborg för 297 elever, omkring Linköping för 255, omkring Örebro för 449, omkring Upsala för 471, samt omkring Carlstad för 272. Man finner således att det i allmänhet alls icke kan sägas vara förenadt med någon svårighet för föräldrar att få sina barn undervisa i elementarläroverk, då det finnes så många flera skolor, der antalet understiger än der det öfverstiger maximum. Då man nu ser detta, frågas: skall man nu ovilkorligen, derföre att i några få skolor en öfverbefolkning uppstått, vid dessa till-

foga parallelklasser, då så rikligt utrymme i andra icke särdeles af-lägsna läroverk förefinnes? Det är visserligen sannt, att det tyckes vara ett band på medborgaren att han ej får skicka sina barn till den skola, för hvilken han har det största förtroendet. Jag vet att det finnes skolor, som, förtjent eller oförtjent, hafva ett stort förtroende, och andra som hafva mindre; men är en skola verkligen så ovanligt god, måtte det väl ej betyda så särdeles mycket om föräldrar eller målsmän någon gång nödgades anmäla sitt barn i förväg till inträde i skolan och vänta ett år innan det der kan få inträde. I alla hän-delser behöfver ej under denna mellantid undervisning saknas för detta barn, ty det finnes alltid några skolor i närheten intill barnets hem, der det kan undervisas; och tager man i betraktande afståndet mellan skolorna i Sverige söder om Dalelven, är det ej större än att med de kommunikationer, som nu finnas, man ej behöfver så särdeles fästa sig vid om barnet ej kan erhålla undervisning i den aldra närmaste skolan. Det är sannt, som den förste talaren nämnde, att rektor och eforus mången gång kunna komma i en obehaglig ställning, då det gäller att vägra inträde för ett barn i skolan; men denna ställning är ej svårare än den, i hvilken hvar och en embets-man kommer, som har att på statens vägnar vidtaga en embets-åtgärd, hvilken ej faller alla beqväm. Jag tror derföre att man ej behöfver göra så mycket afseende på denna omständighet.

Förste talaren nämnde åtskilligt angående de bestämmelser, som af Departementschefen föreslagits med afseende å dem som sökte inträde i skolan. Jag anhåller att få återöpa hvad han i detta af-seende yttrade, men anhåller att få läsa till punkt. Sidan 45 i Depar-te-ments-orefens diktamen till statsrådsprotokollet innehåller ej endast det stadgande, som talaren har omnämnt, att de, som hafva sitt hem i den kommun, der skolan är, böra hafva företräde, och dernäst barn i den omkringliggande trakten, utan der toges ärven en annan faktor med vid bestämmandet, och det är deras *ålder*, som bo skolan när-mast. Jag har sökt göra mig reda för hvad som menas då det i statsrådsprotokollet talas om "det läroverket tillhörande område". Jag tror ej att dermed kan menas stiftet, utan helt enkelt den när-maste trakten; ty då skulle säkerligen ordet stift blifvit valdt i stället för område. Slutligen antydes i nämnda statsrådsprotokoll såsom en sista utväg, om läroverket skulle blifva otillräckligt för distriktets skolungdom, upprättandet af parallelklasser. När nu sko-lans angelägenheter skötas af personer, hvilka känna skolan och dess behof och säkerligen ej vilja göra hvarken den ena eller andra medborgaren större obehag än som blifver alldeles nödvändigt, tror jag att man med ganska stor trygghet kan öfverlemnna reglerandet af denna sak åt vederbörande myndigheter, och vara försäkrad om att det ej är så farligt som det visar sig vid första påseendet. Hvad som är vida farligare är, att hafva öfverfyllda skolor; ty detta är skad-ligt både för disciplin och undervisning, ej minst till följd af svårig-heten att få dugliga lärarekrafter för parallelklasserna, synnerligast om dessa icke äro permanenta. Jag tillstyrker bifall till Utskottets förslag.

Herr Statsrådet Wennerberg: Det synes mig som hade de två siste talarne fullt nöjaktigt vederlagt de inkast, som af den förste talaren i hans anförande rörande denna punkt blifvit framställda. Det anmärktes dock af honom något, som af dem ej blef upptaget, och som jag derföre anser mig skyldig beröra: Han antydde nemligen att, om meningen verkligen vore att, i händelse af behof, upprätta parallelklasser, ett förbiseende i normalstaten egt rum, enär ingen summa derstädes upptagits, med hvilken den för upprättandet af dylika klasser erforderliga kostnad skulle bestridas. Jag vill då erinra derom, att anordnandet af dylika klasser då, såväl som nu, kommer att höra till det icke-normala, att således den härmed följaktiga kostnaden, såsom icke utgörande en fix utgiftspost, ej skäligen kan i normalstaten upptagas, samt att den härför erforderliga utgiften, alldeles såsom nu sker, lämpligen bör bestridas af det anslag på 44,000 Rdr, som under åttonde hufvudtiteln finnes uppfördt för anställande af extra lärare vid rikets elementarläroverk.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande punkten och dels afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till punkten och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

17:de punkten.

Herr Rydin: I afseende å detta moment får jag anmärka, först och främst beträffande Departements-chefens förslag i 19:de punkten, "att undervisningen i de nedre klasserna blifver för alla gemensam", att man icke vet, om det der afses de tre nedre eller de fem nedre klasserna; samt vidare angående den 20:de punkten, "att undervisningen i de öfre klasserna meddelas särskildt åt den klassiska och särskildt åt den reala linien", att man icke heller vet, huruvida undervisningen skall vara helt och hållet särskild eller endast i möjligaste måtto särskild. Om jag tänker mig, då det i 19:de punkten heter, att undervisningen i de nedre klasserna blifver för alla gemensam, att detta skulle afse endast de tre nedre klasserna, då blir 20:de punkten oriktig, som påbjuder fullständig skilsmessa i de öfre klasserna, emedan, enligt Departements-chefens förslag, i 4:de och 5:te klasserna alla ämnen skolaläsas gemensamt med undantag af latin, som å reallinien motsvaras af engelska. Skall åter meningen vara att undervisningen skall vara gemensam i de 5 nedre klasserna, då är 19:de punkten oriktig, som påbjuder fullständig gemensamhet i undervisningen, då i 4:de och 5:te klasserna somliga läsa latin och andra engelska. Dessa begge punkter äro således icke affattade på ett sådant sätt, att, äfven om den grundsats, som deri innehålles, skulle vinna Riksdagens bifall, de kunna gillas. och jag yrkar derföre, att ifrågakvarande punkter, sådana de blifvit i Departements-chefens yttrande till statsrådsprotokollet affattade, ej af Riksdagen biträdas.

Herr Berlin: Mot den 19:de punkten i Departements-chefens förslag har jag icke något att anmärka, men väl i afseende å den 20:de punkten, på hvilka båda punkter 17:de momentet i Utskottets förslag har afseende. Utan tvifvel kommer den reala undervisningen, afvensom den s. k. klassiska, att vinna på att båda linierna skiljas från hvarandra i de högre klasserna och att undervisningen i allmänhet meddelas åt hvardera särskildt; men jag hyser något tvifvel, huruvida detta förhållande skall sträcka sig så långt, att, såsom det heter i Departements-chefens förslag, undervisningen skall skötas af egna lärare. Det finnes läroämnen, som förekomma på båda linierna och hvilka upptaga lika stort timantal samt för öfrigt äro af den beskaffenhet, att de synas åtminstone kunna skötas af samma lärare, ifall icke undervisningen kan blifva gemensam i dessa ämnen. Att det oaktadt här har varit afsedt att anställa alldeles särskilda lärare i alla ämnen på reallinien, torde visa sig deraf, att för hvarje real-öfverbyggnad af 3 klasser beräknats 4 lektorer och 1 adjunkt, hvilkas undervisningsskyldighet skulle utgöra, efter vanlig beräkning, 108 timmar i veckan, under det att de tre öfverklasserna på reallinien icke skulle erfordra mer än 90 timmar, eller, om man derifrån drager 6 teckningstimmar, blott 84 undervisningstimmar. Komiterade hade verkligen tänkt sig att undervisningen skulle vara skild i de af dem föreslagna 4-åriga realläroverken; men, som jag tror, icke under förutsättning att den skulle bestridas af särskilda lärare i alla undervisningsämnen, hvaremot komiterade ansågo, att vid de läroverk, der reallinien upptog endast 2 år, skulle i vissa ämnen undervisningen kunna vara gemensam med den klassiska linien, nemligen i kristendom, i naturhistoria, svenska och franska språken. Då Kammaren genom ett föregående beslut anhållit hos Kongl. Maj:t, att båda slagen af realläroverk skulle komma att på vissa ställen inrättas, synes det mig, till undvikande af alltför stora kostnader och då det, enligt min åsigt, kau ske utan att derigenom undervisningen skadas, åtminstone i de lägre klasserna, som om man icke borde i de ordalag, här äro föreslagna, yttra sig om den 20:de punkten, utan anhåller jag, att Kammaren måtte besluta.

“att den 19:de punkten må lemnas utan anmärkning, men att, beträffande den 20:de, Riksdagen måtte i underdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t behagade taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke, då lärokurser och lärjungeantal sådant medgifva, undervisningen i vissa läroämnen må kunna vara för båda linierna gemensam eller åtminstone bestridas af samma lärare.“

I fall det är sannolikt, att för framtiden allit flera realöfverbyggnader komma att inrättas, i samma mån som dessa studier komma att omfattas med större intresse, torde det ock vara af någon vikt, åtminstone i ekonomiskt afseende, att Riksdagen icke har uttalat den åsigt, att dessa läroverk ovilkorligen skola vara försedda med egna lärare i alla undervisningsämnen.

Herr Widén: Den 19:de punkten af Departements-chefens förslag handlar om den gemensamma undervisningen i de nedre klasserna

serna. Det förekommer likväl en tvåfaldig sådan gemensamhet, dels i alla ämnen i de tre nedre klasserna och dels i alla ämnen utom *ett* i 4:de och 5:te klasserna. För min del anser jag, att man hade kunnat nöja sig med denna sednare gemensamhet äfven i 3:dje klassen. Den absoluta gemensamhet i undervisningen, som är föreslagen i alla de tre nedre klasserna, har, såsom jag vid ett föregående tillfälle antydte, till följd, att god undervisningsordning icke kan upprättas hvarken på den klassiska eller på den reala linien, utan gör en sådan omöjlig äfven för den reala linien; ty på samma gång som latinet uppflyttas på latinlinien, måste lefvande språk, som skola läsas på reallinien, uppflyttas der. Hvarigenom språkundervisningen på denna linie blir försvårad, på samma gång som rum icke är öppet i de öfre klasserna för de ämnen, som der skulle förekomma. Man har lagt vikt på att undervisningen skulle vara absolut gemensam så långt som möjligt, eller i de tre nedre klasserna, för att det skulle lemnas tid åt ynglingarne att bestämna sitt vitæ genus. Enligt min åsigt är dock denna tid alldeles för kort; man kan icke vänta, att en yngling vid 12 års ålder skall hafva kommit till något moget omdöme om den lefnadskallelse, som han framför andra bör välja; man har icke heller mycket att vänta af föräldrarne, efter hvad erfarenheten gifver vid handen; ty de fästa mera afseende på en hop andra synpunkter, än att de se på sin sons anlag. I alla händelser torde flertalet nog vara villrådiga om, hvilken väg de i lifvet skola beträda, längre fram än vid tolf års ålder. Jag har gjort denna anmärkning, då jag funnit, att till stöd för denna gemensamhet, bland annat, äfven detta skäl blifvit anfördt. Ser jag i Departements-chefens förslag, finner jag, att i synnerhet den sociala synpunkten legat till grund för denna anordning. För min del tror jag likväl, att den relativa gemensamhet, som eger rum i 4:de och 5:te klasserna, skulle vara fullt tillfyllestgörande för att tillfredsställa alla anspråk, som från social synpunkt kunna ställas på läroverket för ungdomens uppfostran. Man kan säkerligen icke vilja arbeta åt den riktningen, att man skulle komma till någon parisisk fraternité och egalité. Äfven om *ett* ämne vore olika, tror jag att gemensamheten i det öfriga skulle vara tillräckligt verksam för att utöfva det helsamma inflytande, som här åsyftas, och sammanknyta ynglingarne med vänskapens och aktningens band för det kommande lifvet. Ser jag åter på den ekonomiska sidan, skulle man lätt kunna tycka, att man på detta sätt skulle göra en besparing genom att föra ihop linierna. Men tager man saken närmare i öfvervägande och ser, att det här är fråga om de lägsta klasserna och just dem, i hvilka ett så stort antal lärjungar tillströmma, att vid de flesta läroverk parallellklasser hittills varit erforderliga, finner man den besparing, som man skulle vilja göra genom denna anordning, komma att åtgå, då man måste upprätta parallellklasser eller tillsätta extra lärare. Återkommer jag till den sociala synpunkten, skulle man väl snarare kunna säga, att denna gemensamhet borde förekomma i de högre klasserna i stället för de lägre. Man märker icke, att ynglingen i sina yngre år är mycket fallen för klass-åtskillnad: man ser millionärens och daga-

karlens barn leka på samma gård, gräfva gropar i samma sandhög och bygga qvarnverk i samma bäck; de göra icke någon åtskilnad sins emellan och man behöfver icke heller göra mycket för att utplåna klassåtskillnaden vid denna tidiga ålder; men deremot torde detta så mycket mera erfordras längre fram. När ynglingarne börja komma till medvetenhet om det företräde, som deras föräldrar ega; när de s. k. bättre mans barn börja förstå att i detta afseende tillägna sig arvet efter sina föräldrar, börja de också blifva fallne för att skilja sig från de barn, som icke äro lika lyckligt lottade i detta fall. För ynglingarne under en sednare ålder, d. v. s. i de högre klasserna, anser jag derföre, att det icke är af så ringa vigt, att den sociala synpunkten göres gällande. Ser jag på det föreliggande förslaget, går detta i en alldeles motsatt riktning, då det i 20:de punkten heter: "att undervisningen i de öfre klasserna meddelas särskildt åt den klassiska och särskildt åt den reala linien". Jag kan icke finna, att detta är från den ifrågavarande synpunkten så väl betänkt. Här tror jag, att det kunde vara nyttigt, att en gemensamhet egde rum, en gemensamhet så långt sträckt, som undervisningens gång det medgifver och med en god läseordning vore förenligt, och att således ynglingarne i alla ämnen, som äro gemensamma och der kurserna äro lika, må få undervisas af samma lärare i samma klasser, nemligen öfver allt der icke sjelfva lärjungeantalet vore så stort, att derigenom en åtskilnad blefve nödvändig. Härmed vinner man också i ekonomiskt afseende en besparing, som skulle kunna användas för att inrätta desto flera läroverk, hvilket just i vårt land icke kan hafva så ringa betydelse, då man har en så gles befolkning och distanserna äro så stora, att man derföre behöfver ett större antal läroverk, än sjelfva folkmängden eljest skulle erfordra. Jag kan derföre icke annat än till fullo instämna i hvad Herr Berlin här har påyrkat angående sådan gemensamhet i de öfre klasserna. Denna gemensamhet skulle komma att gå i den riktning och föras derhän, att vi något närmare skulle få använda den anordning, som komiteerade tillstyrkt i afseende å gemensamhet i 6 klasser.

Hvad beträffar den 19:de punkten i Departements-chefens förslag, skulle jag för min del önska, att den absoluta gemensamheten i undervisningen icke infördes mer än i de två lägsta klasserna, och att sedermera en åtskilnad började i ett ämne i 3:dje klassen och så vidare i öfve klassen åter ett andra ämne tillkomme, såsom skiljoämne emellan linierna. Emellertid torde jag icke, såsom saken nu står, och som den utvecklats sig under det föregående, böra göra något särskildt yrkande i detta hänseende, utan inskränker mig att instämna i Herr Berlins förslag.

Herr Dahm: Åtskilliga af de anmärkningar, som den förste talaren gjorde, voro ställda i frågform och kunna svärligen af en utskottsledamot besvaras; ty det frågades, hvad meningen vore med detta. Jag för min del kan naturligen icke lemna till svar något annat, än att det synes mig som hvad i 20:de punkten innehålles, då det heter: "att undervisningen i de öfre klasserna meddelas särskildt åt den klassiska och särskildt åt den reala linien",

är så elastiskt, att det till och med mycket väl tillåter den tydning, som Herr Berlin gifvit deråt. Flere utskottsledamöter voro ense derom, att ju mer man kunde skilja undervisningen både i afseende på rum och lärare, desto bättre vore det. Skulle det deremot icke utan ekonomisk förlust kunna åstadkommas, att man finge alldeles särskilda lärare, vore väl skadan icke så stor; men i allmänhet ansågs i Utskottet fördelningen af timmarne mellan de olika lärarne och lärarekrafternas beräkning efter de olika klasserna i enlighet med de föreslagna anordningarne kunna ske så, att man icke beredde några lärare för mycken ledighet, eller andra åter för mycken ansträngning.

Den siste talaren har anmärkt, att språkundervisningen skulle härigenom försvagas. Detta stöder sig naturligen på den anmärkning, han förut gjort angående anordningen af språkundervisningen i de nedre klasserna, hvilken anmärkning blifvit af Kammaren underkänd, då Kammaren ansett det vara för skolan fördelaktigt, att man inskränkte språkens antal i de första klasserna samt att det skulle vara tillfyllestgörande, om man der finge undervisning i *ett* språk. Samme talare har också underkänt det skäl, som för den treåriga gemensamheten blifvit anfördt, eller att det skulle vara svårt för föräldrar och målsmän att bestämma hvad deras barn vid så unga år, som 9 och 10 år, skulle duga till, och han anmärkte, att en villrådighet i detta fall afven skulle finnas när barnen vore 3 år äldre. Detta är nog troligt, men hvad som är säkert är, att, om föräldrar få studera sina barn längre, böra de bättre kunna bedöma detta, och således skall det blifva lättare att afgöra barnens framtid, när de äro tre år äldre. Skall man i allmänhet vänta att bestämma sitt vitæ genus, till dess icke någon villrådighet finnes, fruktar jag, att tusental skulle gå utan att välja någon bestämmelse i lifvet; ty villrådigheten i detta fall är större än man i allmänhet föreställer sig. Vidare ansåg han, att de skäl, som ur social synpunkt blifvit anförda, icke hafva något att betyda. Jag tror deremot, att man icke får underkänna dessa skäl; de hafva en ganska stor betydelse. Det betyder icke litet, att gossar vid 10 à 12 års ålder få under umgänge med likställda kamrater lära sig inse, att alla människor härstamma från samma källa, att deras grundegenskaper äro lika och att man icke bör göra afseende på hvad föräldrarne äro eller ega, utan att det är en persons duglighet, som gör honom aktad. Det är af vigt att gossen tidigt lär sig detta och icke vid sitt första inträdande i skolan hemfalla åt det misstaget att indela människorna i latinläsare och icke latinläsare och finna företräden hufvudsakligen hos de förra och brister hos de sednare. Den anmärkning, som talaren gjorde, att man icke borde hafva någon egentlig skilnad längre upp i skolan, har för mig, såsom en konsekvens af hvad jag sagt, sin ganska stora betydelse; men jag beklagar, att den erfarenhet, man hittills gjort, då man haft undervisningen gemensam på sätt han föreslagit, varit sådan, att den icke uppmuntrat till efterföljd; ty denna anordning har icke hatt någon annan fördel än blott den sociala och knappt den. På dessa korta skäl yrkar jag bifall till Utskottets betänkande.

Herr Statsrådet Wennerberg: Äfven nu tror jag mig icke behöfva mer än tillägga ett par korta anmärkningar med afseende på hvad mot dessa punkter blifvit anfördt.

De tvifvel, som den förste talaren hyste, angående utsträckningen af gemensamheten i undervisning för de lägre klasserna, böra vara lätt häfda, om han blott läser de sista orden af mitt yttrande till statsrådsprotokollet vid 19:de punkten, der det heter: "Efter en sådan läsordning kan undervisningen vara gemensam under de tre första åren i alla ämnen, samt, med undantag endast af ett ämne, äfven under de tvänne följande åren, och sammanhållningen kan således anses vara utsträckt till fem klasser". Det synes häraf tydligt, att gemensamheten sträcker sig till de fem lägre klasserna. Hvad åter särskiljandet af undervisningen i de högre klasserna beträffar, anser jag den vara af undervisningens eget bästa högt påkallad. Den önskan, att gemensamheten i undervisning skulle sträcka sig äfven till de högre klasserna, må visserligen ur ekonomisk synpunkt anses befogad, men en sådan gemensamhet motarbetas af omöjligheten att då göra undervisningen sådan den bör vara för ynglingar, som egna sig åt helt olika lifsriktningar. Jag berörde redan under sista sammanträdet detta ämne och bör därför nu fatta mig kort. Antagom, att Kongl. Maj:t gillar denna Kammares åsigt om inrättandet af läroverk med tvåklassig real öfverbyggnad och fyra-årig klassisk. Antagom äfven att undervisningen i vissa ämnen, såsom t. ex. modersmålet, kristendomskunskap och historia, skall blifva gemensam för båda linierna. Hur skall nu den reala linien efter två år kunna afsluta sina studier i dessa ämnen, hvilka först efter fyra år afslutas på den klassiska linien, om icke en mindre utförlig och följaktligen *annan* kurs läses? Det säger sig ju sjelft att hela undervisningen såväl under det första året som under avslutningsåret på reallinien måste inskränka sig till ett mindre pensum, än på den tyraåriga klassiska linien. Hvarje gemensamhet i undervisningen måste därför ske till förfång för endera linien. Antingen blifver den för knapp för den klassiska, eller för vidlyftig för den reala eller, efter den bästa möjliga sammanjemkning, otillfredsställande för båda linierna. Jag kan således icke finna annat, än att Kammararen gjorde väl i att bifalla Utskottets förslag rörande båda de ifrågavarande punkterna.

En annan fråga har blifvit berörd, och jag vill äfven upptaga den, emedan jag, i full motsats till talaren, anser den vara *högst viktig*. Det är frågan om valet mellan linierna. Föräldrar och mänsmän klaga nu och äro bekymrade öfver, att de redan efter första årets skolgång måste bestämma sina barns bildningsriktning, innan ännu dessas anlag hunnit träda tillräckligt tydligt fram. Jag medgifver gerna, att det äfven kan blifva svårt att bestämma denna riktning sednare, men det blifver dock *alltid* lättare efter *tre* års skolgång än efter *ett*, och föräldrarne skola då, i de flesta fall, få tillfälle att med hjälp af en längre erfarenhet afgöra valet af linie och ej, såsom nu, nödgas öfverlemna det åt rektorer eller informatorer.

Herr Carlsson: I fråga om detta viktiga ämne synes det mig

som om egentligen samma skäl tala för och emot gemensamhet i de lägre klasserna som i de högre. Vid verkställigheten lär man ock svårigen i hela dess utsträckning kunna göra gällande grundsatsen af gemensamhet i de lägre klasserna, lika litet som grundsatsen af särskiljande i de högre. Det förekommer mig nemligen som, ehuru fördelaktigt det vore, om de i de högre klasserna skildes, det likväl efter de beslut, som här äro fattade, icke låte sig göra att fullständigt genomföra en sådan anordning. I afseende åter på de lägre klasserna synes mig icke vara skäl att släppa de fördelar, som den nuvarande undervisningen erbjuder. Om det vore fråga om att för första gången organisera vårt skolväsende, eller förhållandet vore såsom i Norge, der alla redan förut läsa tillsammans i de fem lägre klasserna, så kunde man snarare lägga samma måttstock på alla lärjungar. Men hos oss, der, till verkligt gagn för undervisningen, den i vissa delar är skild, ehuru väl i olika grad vid olika läroverk, synes mig, att man går för långt, om man vill helt och hållet sanmanslå undervisningen. För att förtydliga min åsigt beder jag att få anföra ett exempel. På den reala linien är det nödvändigt, att matematik läses i större utsträckning än på den klassiska. Realisterna i 4:de och 5:te klasserna hafva också för närvarande sju timmars undervisning i matematik, under det att den klassiska liniens lärjungar hafva endast fyra. Om man nu sökte gå en medelväg och bestämde t. ex. fem timmar för båda linierna, så skulle den klassiska komma att läsa något mera matematik, men den reala komme att framskrida vida mindre starkt än förut. På ungefär samma sätt förhåller det sig med naturvetenskaperna och med de moderna språken.

Man säger deremot, först, att den sociala gemenskapen skulle lida genom de båda liniernas åtskiljande, men något sådant har hittills icke visat sig. Gemensamheten finnes, utom i de ämnen, der sjelfva sakens natur och det föresatta målet fordra ett särskiljande. Vidare skulle kostnaderna lägga hinder i vägen; men dervid torde böra tagas i betraktande, att de behöfliga medlen redan finnas och sedan längre tid tillbaka verkligen utgått. Dertill kommer att den 19:de punkten i alla händelser icke kan blifva en sanning, eller att undervisningen i de nedre klasserna blifver för alla gemensam, emedan, såsom vi veta, i fjerde och femte klasserna latin kommer att läsas på den ena linien och ett annat ämne på den andra. I afseende åter på de öfre klasserna tror jag att, efter det beslut Kammaren fattat, att uttrycka den önskan, att den högre realbildningskursen må göras till en del tvåårig, det kan ställas så, att, der detta eger rum, undervisningen i vissa ämnen blifver gemensam. Ehuru det är godt att den reala linien i allmänhet läser särskildt, så är det både verkställbart och nyttigt, att den får läsa tillsammans med den klassiska, t. ex. i kristendom, modersmålet och till en del historia och geografi. På grund af hvad jag sålunda anfört vill jag föreslå en förändring i de föreslagna uttrycken, som underlättade läseplanens verkställighet och erinrade om de redan fattade besluten. Mitt förslag är det, att Kammaren behagade uttrycka den önskan, att i *allmänhet* undervisningen i de nedre klasserna blifver för alla gemensam. Genom dessa ord vore en bestämd grundsats uttryckt,

hvilken dock i särskilda fall kunde frånträdas, utan att derigenom Riksdagens önskan förbiginges. Hvad åter de öfre klasserna angår, tror jag, att man bör förvara tillfälle att der förena undervisningen, om det låter sig göra och utan skada kan ske, hvilket kunde uppnås, om Kammaren uttalade den åsigt, att undervisningen i de öfre klasserna, så vidt sådant utan olägenhet kan ske, meddelas särskildt åt den klassiska och särskildt åt den reala linien.

Grefve Hamilton, Henning: I hufvudsak öfverensstämmer jag med den siste ärade talaren och anhåller endast att få erinra derom, att de punkter, som af Herr Departements-chefen här framställas, äro af honom föreslagna under en annan förutsättning, än den som för närvarande måste vara den för oss gällande, nemligen derigenom att Kammaren beslutat, att avslutning af den reala linien skall ske äfven vid sjette klassens slut. Det blir efter min förmening derföre nödvändigt, att den reala riktningen bestämmes mycket klarare från och med den fjerde klassen, än som varit nödigt om den reala liniens lärjungar skolat kvarhållas ytterligare ett år vid läroverket. Jag tror, att som förhållandena nu äro, kan en yngling, som genomgått sex klasser, ega en någorlunda nöjaktig bildning, om redan i fjerde eller femte klassen de reala studierna få sig tillräcklig tid anslagen.

Hvad de olika redaktionsförslagen beträffar, vill jag icke strängt hålla hvarken på det ena eller andra. Den lydelse, som af den siste talaren föreslagits för den 19:de punkten, finner jag vara lämplig, men den af samme talare föreslagna redaktion af 20:de punkten torde vara något sträng. För min del skulle jag vilja hafva uttryckt den önskan, att undervisningen i de öfre klasserna, *så vida ej hinder möta*, meddelas särskildt åt den klassiska och särskildt åt den reala linien. Jag vill dock icke besvära med ytterligare ett förslag.

Herr Statsrådet Wennerberg: Jag skulle icke två gånger hafva besvärat Kammaren vid denna punkt, om icke några anmärkingar blifvit gjorda af så sakkunniga män, att, om jag ej upptoge dem till besvarande, Kammaren med allt skal skulle antaga att de vore obestriddliga. Jag kan dock icke tillerkänna dem denna egenskap och skall på grund af saksförhållanden, som för närvarande ega rum i såväl lägre som högre klasser af elementarläroverket, söka tillbakavisa dem. Man har ansett, att, genom det beslut Kammaren redan fattat i den femtonde punkten, det vid ett läroverk med tvåårig realöfverbyggnad skulle vara angeläget att ej båda linierna sammanhöllos i de lägre klasserna, emedan derigenom den reala linien skulle blifva lidande. Det synes, som hyste man redan några tvifvel om den tvååriga realöfverbyggnadens tillräcklighet. Jag tror dock ej att den åsyftade hjälpen är nödig. Den reala liniens lägre klasser äro, efter den läsordning jag tänkt mig, i allo lika väl tillgodosedda som nu — i ett afseende mera, nemligen hvad beträffar engelska språket, som är ett ämne af stor vikt för den reala linien — något mindre matematik skulle väl läsas; men det är en känd sak att realisterna nu under de fem första åren äro betungade af alltför stora fordringar i

just detta ämne. Det är visserligen santt, att matematiken är för realisterna ett hufvudämne, men huruvida det kan vinna på att under de tidigare åren forcerris, derom böra ej olika meningar finnas. Om Kammaren hade bifallit Kongl. Maj:ts förslag om en treårig realöfverbyggnad, hade man efter mitt förmenande lättast uppnått det önska- de målet; då emellertid så ej skett, utan denna Kammarföredragit dels en tvåårig, dels en fyraårig högre realbildningskurs, så är det visserligen santt att för dem, som genomgå den fyraåriga kursen, något jägtande vid undervisningen i matematiken ej behöfver komma i fråga, men för den tvååriga torde det ej kunna undvikas, om man ej sätter slutmålet lägre eller också till förmån för matematiken in- skränker pensa i några andra ämnen. I detta sista fall, som redan i sig torde vara betänkligt nog, tillintetgöres den gemensamma under- visningen med klassiska linien och man befinner sig på en helt annan basis för organisationen af läroverken, än den framlagda. Och hu- den i helhet skulle taga sig ut, derom är ännu intet yttradt.

Den gemensamma undervisningen tillförsäkrar alla lärjungar en lika god undervisning, hvilket vid skild undervisning förr eller sednare blir en omöjlighet, emedan, till följd deraf att två tredjedelar af våra läroverk hafva ett ringare antal lärjungar, det ofta skall inträffa att i en klass å endera linien blott finnes en eller ett par lärjungar. Då träder ekonomien upp mot pedagogiken, påstår det vara ett slöseri af lärarekrafter, att dessa skola erhålla särskild undervisning, man vill göra en besparing och ej tillsätta tillräckligt antal lärare, och så blir endera linien och i de allra flesta fall den reala lidande. Den kan visserligen lida derigenom att den ej finnes på tillräckligt många håll, men den måste lida derigenom att den ej bekommer tillräckligt många lärare. Det förra skulle kunna kallas ett kvantitativt lidande, det sednare ett kvalitativt. Att förekomma detta sednare har för mig varit hufvudmålet; därför, äfvensom af andra skäl, har jag önskat åvägabringa en fullkomlig gemensamhet i undervisningen så långt som möjligt.

Hvad man åsyftar att vinna genom att gifva punkterna i för- slaget en större obestämdhet, känner jag ej. Att vid 19:de punkten insätta orden "i allmänhet" och vid 20:de punkten "så vidt möjligt" skulle visserligen gifva Departements-chefen, om ingen annan, ett godt utrymme att ordna undervisningen hur som helst. Jag för min del kan ej inse att det ligger något eftersträfvansvärdt häruti och önskar derföre att Kamnaren ville bifalla Utskottets förslag.

Grefve Mörner, Carl Göran: Då en talare här väckt förslag om att orden "i allmänhet" skulle införas uti 19:de punkten, får jag säga att detta förslag ej för mig är tilltalande. Det stöddes huf- vudsakligen derpå, att man fann det vara ändamålsenligt såsom det nu är ställt; men jag ber att i detta afseende få åberopa ett vittnes- börd af en reservant, som är af motsatt mening med mig i denna fråga, men som gifvit ett förträffligt stöd åt min åsigt. Det är Herr Abraham Rundbäck, som i början af sid. 91 säger "att realinien i allmänhet lidit ett högst besvärligt och förlamande tryck af latin- linien". Efter den erfarenhet, som denne skollärare inhemtat, en

erfarenhet, som för öfrigt är temligen allmän, vill det synas mig som man ej borde göra ett tillägg af den beskaffenhet, att det kunde uppfriska det nu varande förhållandet; jag finner sålunda att punkten oförändrad bör antagas.

Herr Carlson: Jag anhåller blott att i korthet få förklara min mening. Jag trodde att mitt förslag till ändring var så varsamt, att det utan fara för det hela skulle kunna antagas. Det är klart, att om man säger att undervisningen uti de lägre klasserna "i allmänhet" bör vara gemensam, så har man dermed uttryckt den regel, som i allmänhet bör gälla. Hvad beträffar det från en reservation citerade uttrycket, att den reala linien skulle lida ett förlamande tryck af den klassiska, så synes mig reservanten dermed mena, att den reala linien för närvarande läser *alldeles för mycket* tillsamman med den klassiska och måste rätta sig efter densammes läsplan. Något sådant tryck lärer väl ej kunna uppkomma deraf att den reala linien får en särskild undervisning när så behöfves; en lärjunge, som tidigt ämnar sig ut i det praktiska lifvet, behöfver nemligen mera naturvetenskaplig och mera matematisk undervisning än den som följer den klassiska linien, och det är för att hålla en utväg härtill öppen, som jag framställt mitt förslag. Der den reala linien blifvit i väsendtlig mån delaktig af en särskild undervisning, såsom t. ex. vid läroverket vid Örebro, har man funnit sig mycket väl derved. Hvad det beträffar att man skulle göra en gemensamhet i vissa fall möjlig inom öfre klasser, kan jag ej inse annat, än att detta bör och måste ske, efter det beslut Kammaren fattat. Med anledning af den anmärkning, som gjorts af en talare på södermanlandsbänken, ber jag att få förändra min hemställan i afseende å 20:de punkten derhän, att i stället för orden "så vidt möjligt är" inskjutas orden "så vidt sådant utan olägenhet ske kan".

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden: 1:o att den förevarande punkten måtte bifallas; 2:o af Herr *Rydin*, att Kammaren skulle fatta ett så lydande beslut: "att ifrågavarande punkter, sådana de blifvit i Departements-chefens yttrande till statsrådsprotokollet affattade, ej af Riksdagen biträdas"; 3:o af Herr *Berlin*, att Kammaren måtte besluta, att 19:de punkten skulle lemnas utan anmärkning men att, beträffande den 20:de, Riksdagen skulle i underdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t behagade taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke, då lärokurser och lärjungeantal sådant medgifva, undervisningen i vissa läroämnen må kunna vara för båda linierna gemensam eller åtminstone bestridas af samma lärare; och slutligen 4:o af Herr *Carlson*, att Kammaren för sin del måtte besluta, att de i 19:de och 20:de punkterna förekommande förslag icke skulle föranleda till någon annan anmärkning från Riksdagens sida, än att samma punkter ansåges böra erhålla följande lydelse:

"19. Att i allmänhet undervisningen i de nedre klasserna blifver för alla gemensam.

20. Att undervisningen i de öfre klasserna, så vidt sådant utan

olägenhet kan ske, meddelas särskildt åt den klassiska och särskildt åt den reala linien“.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många ja och nej i blandning, sedermera proposition på Herr Rydins förslag, hvarvid svarades nej, vidare proposition på Herr Berlins yrkande, hvartill jemväl svarades nej, och slutligen proposition på antagande af Herr Carlsons förslag, då svaren utfollos med många så väl ja som nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Sedan Kammaren, uppå Herr Grefven och Talmannens framställning, såsom kontraposition vid voteringen antagit bifall till punkten, uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

“Den, som vill, att Kammaren, med anledning af Särskilda Utskottets hemställan i 17:de punkten af Utlåtandet N:o 1, skall besluta, att de i 19:de och 20:de punkterna förekommande förslag icke förändra till någon annan anmärkning från Riksdagens sida, än att sistnämnda punkter anses böra erhålla följande lydelse:

“19. att i allmänhet undervisningen i de nedre klasserna blifver för alla gemensam;

20. att undervisningen i de öfre klasserna, så vidt sådant utan olägenhet kan ske, meddelas särskildt åt den klassiska och särskildt åt den reala linien“; röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifaller Kammaren Utskottets ifrågavarande hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—47;
Nej—43.

18:de punkten.

Mom. a.

Bifölls.

Mom. b.

Grefve Ehrensvärd: Åberopande den reservation jag afgifvit, kommer jag att i denna punkt göra hemställan till Kammaren att

Kammaren ville, med afslag å Utskottets hemställan i punkten 18 mom. b, i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke de 3- och 2-klassiga elementarläroverken lämpligen borde förändras till af staten, under vissa vilkor, understödda lägre realskolor eller borgarskolor, äfvensom att Kongl. Maj:t i ärendet ville till Riksdagen göra nådig framställning.

Jag har uti min reservation närmare anfört de skäl, som efter min uppfattning tala för att de tvåklassiga läroverken icke upphöjdes till treklassiga, utan att man i stället anhölle om en utredning i ofvan antydda riktning, eller att i stället inrättades af staten i viss mån understödda lägre realskolor. Sverige är, så vidt jag känner, det enda land, der den lägre realbildningen icke blifvit tillgodosedd genom särskilda skolor, underhållna antingen helt och hållet af kommunen eller af kommunen och staten gemensamt. I komiterades betänkande heter det (sid. 97): "I den mån undervisningsplanen för högre läroverks nedersta klasser bestämmes af syftet att ersätta lägre läroverk, i samma mån måste detta medföra en rubbning i de förstnämnda läroverkens undervisningsplan i det hela, då denna från början till slut måste vara bestämd af det mål, de hafva sig föresatt; och ju mindre dessas plan rubbas, desto mindre kunna afslutningarne motsvara det med dem afsedda ändamålet".

Jag erkänner villigt, att i den nådiga propositionen äfvensom uti Departements-chefens diktamen till statsrådsprotokollet man sökt tillgodose den lägre realbildningen; man har ansett att detta skulle ske på det sättet, att latin icke skulle läsas i de tre nedersta klasserna af skolan äfvensom derigenom att de nuvarande tvåklassiga läroverken upphöjdes till treklassiga läroverk, och att dessa sålunda skulle på en gång lemna den lägre realbildningen, men också utgöra en underskola för den högre lärda bildningen åt de lärjungar, hvilka ville genomgå skolans alla klasser. För min del har jag redan förut sagt att jag ej tror att dessa båda mål så kunna vinnas och att det är omöjligt att så ordna undervisningen i de tre lägre klasserna, att den på en gång blir tillfredsställande för den lägre, reala bildningen och tjenlig såsom underlag för den högre, lärda. Af den diskussion, som nu förts här på tredje dagen, har jag icke funnit något skäl att frångå denna åsigt, som jag redan länge hyst och i hvilken jag ytterligare bekräftats af komiterades uttalanden äfvensom af hvad jag erfarit från främmande länder om sådana skolor der. Jag har sålunda ansett såsom min pligt att underkasta frågan Kammarens och Riksdagens bepröfvande, men, konsekvent i den ställning jag intagit till frågan hela tiden, och hvilken ställning jag tog mig friheten antyda redan första dagen, kommer jag icke, så att säga, att forcera min enskilda mening, såvida den ej vinner något understöd. Jag skall ej besvara Kammaren med att votera om mitt förslag; jag är fullt öfvertygad om att, om förslaget nu också faller, kommer dock den dag då det kommer till heders, och denna dag kommer då det visat sig att de treklassiga läroverken icke blifva annat än underklasser till de fullständiga läroverken, då vi höra att den undervisning, som meddelas i de lägre läroverken, icke är sådan som folkets barn behöfva den. Jag har varit temligen vidlyftig i min reservation, och behöf-

ver derfor endast åberopa den, då jag nu, för att icke förlänga de redan tredje dagen pågående öfverläggningarne, inskränker mig till att, på grund af densamma, yrka bifall till mitt förslag.

Herr Dahm: För min del anser jag ett bifall till denna punkt vara en nödvändig konsekvens af det beslut, Kammarern redan fattat om en afslutning i tredje klassen och på samma gång om ett bestämt antal barn i hvarje klass; ett sådant beslut förutsätter att de mindre skolorna äro uniforma med de större, men den underordnade och beroende ställning, som de tre klasserna hafva inom skolan, gör det icke möjligt att fästa afseende vid de omständigheter, som den siste talaren åsyftade. Det är också i det beslut, Kammarern fattat om en afslutning med tredje klassen, bestämt, att man skulle söka ordna undervisningen så, att den blefve så mycket som möjligt praktisk, och jag vågar betvifla, att, om man öfverlemnar ordnandet af dessa treklassiga läroverk till kommunen i gemenskap med vederbörande auktoriteter, dessa läroverk blifva klokare ordnade, än om de ordnades af de myndigheter, som kunna hafva en allmän öfversigt af läroverkens behof och som specielt hafva egnat sig åt studier i denna sak. Jag tror att det mål, som afven jag aktar ganska högt och som den siste talaren framställt särdeles lifligt i sin reservation, bör kunna uppnås med begagnande af de föreskrifter, som i nu föreliggande betänkande finnas antydda. I alla händelser är och blir det en obestridlig sanning, att den bildning som kan bibringas i en treklassig skola, vare sig densamma ordnas i enlighet med kommunens önskingar eller i enlighet med gällande lag, är så liten, att den endast kan vara tillräcklig för mycket tarfliga anspråk. Lemnar man fritt åt kommunerna att byta om system, så fruktar jag att man derigenom tillintetgör en stor del af de fördelar, man genom nu föreslagna skolorganisation skulle vinna; det blir icke möjligt för de lägre skolorna att arbeta för de högre så, att man från ett treklassigt läroverk kunde komma upp i ett mera fullständigt. Det blir som hittills, att de fullständiga läroverken få taga upp huru många som helst som söka inträde der, och den gamla olägenheten af öfverfyllda läroverk skulle stå kvar. På dessa i korthet anförda grunder yrkar jag bifall till Utskottets förslag.

Grefve Hamilton, Henning: Inom skolkomitéen voro meningarne icke fullt eniga i afseende på inrättandet af sådana lägre skolor, som af komiterade kallades pedagogier, en benämning, på hvilken jag för öfrigt naturligtvis icke vill hålla. Dels på grund af de olika meningar, som inom komitéen uttalades, dels till följd af hvad i statsrådsprotokollet och Utskottets betänkande blifvit yttradt, har jag varit i tillfälle att höra ungefär allt hvad som mot dessa skolor kan sägas, men jag har likväl icke deraf blifvit öfvertygad, och då jag således ännu fasthåller vid det förslag, som af komitéen blifvit uppgjort, åtminstone i dess hufvuddrag, anhåller jag att få förena mig med Grefve Ehrensvärd i den af honom framställda åsigten. Det är alldeles uppenbart, att emellan dem, för hvilka folkskolan utgör en tillräcklig bildningsanstalt, och dem, som till följd af sitt

framtida val af yrke behöfva den undervisning som i elementarläroverket meddelas, finnes en ganska aktningsvärd klass, som behöfver en art af bildning, som hvarken erhålles i folkskolan eller elementarlärverket. Det sednare kan nemligen icke, om det också skulle vilja göra det. afse att inom de tre första klasserna bereda ett visst afslutadt mått af genom studier förvärfvad skicklighet, ty det får icke uteslutande se på innehållet af hvad som läres, utan äfven på möjligheten af att såsom mera formelt bildningsmedel begagna undervisningen i de lägre klasserna. Det är visserligen sannt att Kamraren har för den afrundning af studierna, som i tredje klassen skulle ega rum, begagnat uttrycket afslutning, men för min del antog jag denna benämning endast på grund af Departements-chefens förklaring, att han dermed blott afsäga en afrundning. Det är också uppenbart, att man icke kan säga, att något slags bildning kan vara afslutad med tredje klassen, ehuru man för deras skull, som af omständigheterna tvingas att redan då lemna skolan, velat försöka att äfven inom de tre nedersta klasserna ordna undervisningen så, att något helt, om också ofullständigt, måtte efter deras genomgående vara uppnådt. I allmänhet går man ju icke så till väga, att de, som skola förtgå längre på en viss bana, i början undervisas alldeles lika med dem, som skola stanna på ett lägre stadium. Man kan alldeles icke tänka, att befälet vid arméen skulle börja sin bildning på samma sätt som soldaten, derefter genomgå korporalskola och slutligen ingå i det högre militära läroverket, utan officerarne måste från början genomgå en sådan skolundervisning, som bildar dem i formelt hänseende och gör dem skicklige att förvärfva de högre kunskaper, som af dem fordras. I sjelfva verket förhåller det sig alldeles på samma sätt med den allmänna undervisningen: man kan neuligen icke meddeila en tillfredsställande och nöjaktig bildning på samma sätt åt dem, som redan vid 12 till 14 års ålder måste sluta sina skolstudier, som åt dem, hvilka kunna fortsätta sin kurs ända till 19 års ålder. Man kan möjligtvis och med något skäl göra vissa anmärkningar emot Grefve Ehrensvärds förslag, bland annat den, att en och annan, som nu kommer in i skolans lägre klasser, aldrig skulle komma till elementarläroverket, såvida det finnes sådana lägre borgarskolor, hvarom nu är fråga, och att detta kunde vara en förlust, ifall det inträffade med ynglingar, utrustade med särdeles godt hufvud och stora anlag, hvilka således skulle kunna till fördel för det allmänna och sig sjelfva förtgå i sina studier. Jag tror dock, att denna fariåga är öfverflödlig på grund af den erfarenhet, som man har från de så kallade apologetiskolorna, ty var det någon med särdeles lyckliga anlag och stor flit, var det icke synnerligen svårt för honom att öfvergå till den lärda skolan, och samma förhållande tror jag äfven skulle inträffa vid de ifrågavarande borgarskolorna. En stor fördel, som genom dessa skolor skulle ernås, vore enligt min åsigt den, att man derigenom skulle redan i tid från elementarläroverket afskilja en stor mängd barn, hvilkas föräldrars ställning icke medgifver dem att länge fortsätta sina studier, men hvilka dock äro i behof af en viss grad af bildning. Detta afskiljande tror jag vara en stor vinst både för ynglingarne sjelfva, för skolan och för hela landet. Det är en vinst

för ynglingarne, derföre att de i denna med afseende på deras särskilda omständigheter inrättade skola kunna få just den bildning de behöfva. Det är en vinst för elementarläroverket, hvars lägsta klasser nu öfverhopas af en ofantlig mängd ynglingar, hvilka framtvunga dessa parallelklasser, som göra oupphörlig oreda inom undervisningen. Det är slutligen i sjelfva verket en vinst för hela landet, derföre att ej en stor mängd personer lockas in på en bana, der de sedermera endast med sorg, bekymmer och svårigheter kunna fortgå, i stället för att redan från början få egna sig åt ett yrke, för hvilket de äro bättre passande, och der de, om ock på ett mindre lysande sätt, kunna förvärfva sin utkomst.

Sannolikt komma flere talare att anmäla sig, och jag får då tillfälle att höra hvilka anmärkningar, som kunna mot förslaget framställas. För tillfället inskränker jag mig att anhålla om bifall till Grefve Ehrensvärds reservation med den jemkning, som är en följd deraf att mom. litt. a redan är bifallet.

Herr Berlin: Såsom den siste ärade talaren har erinrat, föreslogo läroverkskomiterade ungefär en dylik åtgärd som den, hvarom Grefve Ehrensvärd gjort framställning i sin reservation. Det var dock hos komiterade icke fråga om en förvandling endast af de två- och treklassiga läroverken äfvensom af pedagogierna till dylika lägre realskolor, hvilka man äfven gaf namnet pedagogier, utan det föreslogs ock, att sådana skulle anläggas vid sidan af det fullständiga elementarläroverket i de städer, der dessa funnos. För min del har jag biträdt denna komiterades mening till följd af den nytta jag ansåg en sådan anordning komma att medföra, i synnerhet som komiterade sökt bereda en utväg för de ynglingar, som ämnade fortsätta sina studier i de högre elementarläroverken, att äfven vid pedagogierna få inhemta de härför nödiga kunskaperna. Jag har emellertid icke kunnat biträda Grefve Ehrensvärds reservation, emedan den endast har sträckt sig till de nuvarande två- och treklassiga elementarläroverken, och sålunda icke har afsett det utan tvifvel lika trängande behovet till erhållande af dylik undervisning, i de större städerna, der högre elementarläroverk äro belägna. När jag biträdde komiterades förslag, ansåg jag ock, att derigenom skulle beredas en afledning för de högre elementarläroverken, och att man sålunda skulle befördra möjligheten af att hålla lärjungeantalet derstädes inom behöriga gränser. Detta ändamål synes mig icke blifva befördradt genom Grefve Ehrensvärds förslag utan tvärtom motverkas, då elementarläroverket måste betungas med *alla* skolbesökande på stället och i grannskapet, och man icke heller kan hänvisa lärjungar från aflägsnare orter, som söka inträde i ett högre elementarläroverk, till en dylik lägre realskola, der de icke kunna inhemta fullständiga kunskaper för inträde i elementarläroverket om några år. När Kongl. Maj: icke ansett komiterades förslag böra vinna uppmärksamhet, och icke heller Utskottet velat göra någon ändring härutinnan, så har jag ansett mig tvungen, för att kunna hålla på det viktiga beslut, som i punkten 16 nyss blifvit fattadt derom, att lärjungarnes antal vid elementarläroverket så mycket som möjligt bör begränsas, att för min del biträda

Kongl. Maj:ts förslag, hvarigenom åtminstone någon afledning beredes de högre elementarläroverken, och till hvilket jag, på sätt Utskottet föreslagit, yrkar bifall.

Grefve Mörner, Carl Göran: Efter den siste talarens anförande anser jag för min del icke nödigt att komma med något längre yttrande. Det af Utskottet framlagda förslag innefattar ett hufvudsakligt godkännande af Kongl. Maj:ts hemställan och utgår från den i min tanke riktiga grundsatsen, att man i främsta rummet måste tillse det stora flertalets undervisning och icke uppoffra den för ett fåtals behof.

Jag anhåller för min del om bifall till den föreslagna punkten.

Grefve Hamilton: Med anledning af den näst siste talarens yttrande ber jag att få säga att, om Kongl. Maj:t ansett sig böra antaga komiterades förslag i denna del, hade jag hållit det för det bästa, som i denna fråga kunde åtgöras, men derföre att man icke kan vinna allt, är det väl icke skäl att afvisa möjligheten att vinna någon del deraf. Det är sannolikt att, då Kongl. Maj:t icke antagit komiterades förslag, det har skett på af Departements-chefen framtädda skäl, som ega en hög grad af giltighet, och det vore väl då för mycket begärdt att här framställa yrkande om bifall till detta förslag i dess helhet. Att deremot anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, hurvida ej en förändring kunde ske med vissa två- och treklassiga läroverk, som nu icke uppfylla det stora flertalets önskingar, tror jag icke vara att drifva saken för långt. Genom ett bifall till Grefve Ehrenswards reservation vore ingenting af Kammarens beslutet, som nödvändigt skulle leda till verkställighet, utan man hade blott gifvit stöd åt den åsigt, som jag anser vara den riktiga, eller att man bör tillgodose behofvet hos det ofantligt stora antal personer, som nu lider af läroverkens organisation derföre, att de under tre års vistelse i skolan icke få den bildning, som för dem är erforderlig, men hvilken, om undervisningen vore annorlunda ordnad, skulle på denna tid kunna förvärfvas. Långt ifrån således, att man, såsom den siste talaren yttrade, här skulle vilja för några fås skull skada många, tror jag tvärtom, att detta förslag just skulle lända den stora mängden till gagn.

Herr Rydin: Jag vill i denna fråga uppehålla mig vid en annan sida af saken än den, som förut blifvit berörd. Jag vill nemligen hemställa, hurvida det är lämpligt att just upphöja de här nämnda tvåklassiga läroverken till treklassiga. De läroverk, hvarom här är fråga, äro Ronneby med 21 lärjungar, Sölvesborg med 23, Trelleborg med 37, Wernamo med 38, Strömstad med 23, Marstrand med 23 och Örnsköldsvik med 21 lärjungar. Kan det väl vara skäl, att Riksdagen besluter att, utan afseende på särskilda ortförhållanden, särskild organisation af läroverken, kommunernas intresse för saken och oflikheten i läroverkens personal, med ens utvidga alla dessa läroverk till treklassiga, då andra kunna finnas, hvilka deraf äro lika väl i behof. Följden af ett sådant beslut blir också den, att pedagogierna

skola hafva samma anspråk på utvidgning, ty visserligen är det skillnad emellan ett elementarläroverk och en pedagogi, men deras verksamhet är dock densamma, eller att gifva ynglingen en ändamålsenlig bildning. Hvarföre skola då icke sådana pedagogier som Hjo med 30 lärjungar, Köping med 32 och Nora med 43 få åtnjuta samma förmån som de tvåklassiga läroverken? Med afseende härå är ingen utredning förebragt i Kongl. Maj:ts proposition. Jag vill dessutom fästa uppmärksamheten på, att Andra Kammaren beslutit, att inträdesåldern skulle bestämmas till 10 år i stället för 9, och att under diskussionen derom framhölls vigten af att folkskolans verksamhet så långt som möjligt utsträcktes, och att elementarläroverkets först skulle inträda i den sednare åldern. Detta Andra Kammarens beslut kan således nästan anses innebära detsamma som att elementarläroverkets lägsta klass skall bortskäras, och följderna deraf skulle således blifva den, att de treklassiga läroverken blefve tvåklassiga, såvida nemligen dessa läroverk skulle fortfara att vara länkar uti hela elementarundervisningen och icke göras aldeles fristående.

Dessutom vill jag fästa uppmärksamheten på att, om man på detta sätt tillfredsställer särskilda ortintressen, så är det klart, att andra dylika också skulle fordra att blifva tillfredsställda. Vid denna riksdag hafva också blifvit väckta motioner, som äro ganska väl förtjenta af att behjertas, såsom till exempel om upphöjning till 5-klassiga af de treklassiga läroverken i Wadstena, Sköfde och Söderhamn. Frågan blir då den, hvilket som är förmånligast att för de förtjänger, som finnas, bekosta utvidgningen af dessa sednare läroverk eller att använda tillgängliga medel för de tvåklassiga läroverkens uppflyttande till treklassiga. I det afseendet vill jag fästa uppmärksamheten på, att t. ex. Ronneby ligger midt emellan Carlskrona och Carlshamn, och att enligt sakens natur en så liten ort icke kan erbjuda något så lockande i den undervisning, som der meddelas, att det skulle kunna afhålla innevånarne i trakten deromkring från att gå till det fullständiga läroverket, när det ligger så nära.

Ett af de skäl, som i Utskottet framhöllos alla skarpast för de ifrågavarande tvåklassiga läroverkens utvidgning till treklassiga, var att, när man begränsar antalet lärjungar för hvarje skola, så måste man anvisa de inträdessökande, hvilka icke kunna få inträde, till andra orter, der de kunna fullgöra sina studier. Nu har emellertid Andra Kammaren afslagit den punkt, som handlar om lärjungeantalets begränsning, och således har derigenom det måhända viktigaste skälet, hvarför dessa läroverk skulle utvidgas, förfallit. Jag anser det för öfrigt af vigt att, innan man förbinder sig till denna utvidgning, man tager hänsyn till förhållandena vid hvarje särskildt läroverk och ser till, huruvida de kunna uppfylla sin bestämmelse, samt att det sedermera må blifva en särskild sak för hvarje skola, huruvida den förtjenar att uppflyttas till högre klassantal. Att deremot i klump bifalla en så beskaffad bestämmelse, som här är föreslagen, anser jag för min del mindre välbetänkt och anhåller i öfrigt på anförda skäl om bifall till Grefve Ehrensvärds reservation.

Grefve Mörner: Till den siste värde talaren vill jag ställa den

frågan: om det finnes flera läroverk af olika slag, och det är fråga om att i en del af dem införa en förbättring, hvars behöflighet man erkänner, skall man då, derföre att man icke är i tillfälle att vidtaga samma förbättring med en del andra, undanskjuta frågan i sin helhet? Till ett sådant förfarande tror jag för min del icke att man kan komma på grund af någon logisk konklusion. Hvad angår den andra här framställda frågan, eller huruvida vi behöfva yttra oss öfver denna punkt eller icke, så torde det vara obestridligt, att då här är fråga om att förändra tvåklassiga läroverk till treklassiga, och då dertill nödvändigt erfordras ökade lärarekrafter, hvarför åter ökade anslag blifva nödvändiga, så är detta otvifvelaktigt ett amne, hvaröfver representationen är både befogad och skyldig att yttra sig.

Jag fortsätter mitt yrkande om bifall till Utskottets förslag.

Herr Statsrådet Wennerberg: Såsom helt nyligen blifvit anmärkt, rörer den förevarande Kongl. propositionen endast elementarläroverken i riket, och någon fråga om ändring i pedagogiernas verksamhet är af skäl, som i Kong Maj:ts proposition finnas anförda, nu icke före.

Jag anhåller att på det varmaste få instämna i den allmänna åsigt om behofvet af en vidsträcktare och verkligare realbildning, som af Grefve Ehrensvärd blifvit uttryckt. Men jag anhåller äfven att få anmärka att, då några tvåklassiga elementarläroverk finnas, om hvilka man med temlig säkerhet vet, att deras kommuner gerna vilja hafva dem utvidgade till treklassiga, men deremot icke vet — eller rättare kan antaga för visst — att de icke skulle vilja se dem förvandlade till lägre realskolor, så torde deruti ligga ett skäl, hvarför Departementschefen icke velat föreslå, att dessa tvåklassiga elementarläroverk plötsligen skulle förvandlas till läroverk af ett helt annat slag. Dessa tvåklassiga skolor hafva, så vidt jag känner dem, — och jag känner de flesta, — icke förmått göra sina kommuner eller staten det gagn de bort, men deremot hafva de flesta treklassiga läroverk på ett aktningvärdt sätt lyckats fullgöra sina åligganden. Jag har derföre ansett mig icke sakna skäl att föreslå dessa tvåklassiga läroverks uppflyttning till treklassiga, ett förslag, som — om jag vågar omnämna detta, då jag endast på enskild väg derom fått kännedom — mötts af de särskilda kommunernas synnerliga bifall. Hvad särskildt beträffar dessa läroverk, så äro tre belägna inom Sveriges sydliga provinser, der man snart kan befara en överbefolkning inom de högre elementarläroverken; två åter, nemligen läroverken i Marstrand och Strömstad, äro så från andra isolerade, att det för deras områden är af stor vikt att de i någon mån göras mera fullständiga, helst det är känt, att från dessa små läroverk en och annan lärjunge fortsätter sina studier vid de högre bildningsanstalterna.

Fullt gillande den satsen, att en lägre realbildning behöfver tillgodoses, har jag likväl icke trott att detta borde ske på elementarläroverkens bekostnad, utan att de elementarläroverk, som egentligen till följd af brist på lärarekrafter icke kunnat fullgöra sitt åliggande, måtte genom Riksdagens frikostighet erhålla en utvidgning, hvarigenom det

det må blifva dem möjligt att träda i det närmare samband med elementarläroverket i dess helhet, som åsyftats.

Herr Rydin: Jag vill endast yttra att, då Andra Kammaren har afslagit 25:te punkten angående de högre elementarläroverkens organisation, hvarigenom något beslut angående dessa icke vid denna riksdag kan komma till stånd, så hemställer jag, huruvida det nu kan vara skäl, att vi besluta oss för att använda de tillgångar, som finnas, för att dermed bestrida de tvåklassiga läroverkens utvidgning till treklassiga.

Herr Bergstedt: Just med anledning af den underrättelse, som den siste talaren meddelade, föreställer jag mig, att det skulle vara af ännu större vikt, om Kammaren behagade bifalla Grefve Ehrensvärds förslag. Hvarföre icke dessa två- och treklassiga läroverk gjort den nytta man af dem väntat, beror förmodligen derpå, att föräldrar, som anförtro sina barn till skolan, redan från början vilja hafva dem i ett läroverk, der de kunna fullända sin uppfostran. Vidare torde den nytta, som dessa läroverk skulle göra, motverkas deraf, att en viss föreställning råder hos föräldrarna om, att det icke vore så förnämligt att sätta sina barn i dessa små läroverk, hvilka aldrig kunna få samma anseende som de stora. Detta har ock förmodligen varit orsaken till, att reallinien icke blifvit så befolkad, som man från början föreställt sig. Är det emellertid möjligt att genom den åtgärd, som Grefve Ehrensvärd föreslagit, åvägabringa ett intresse hos kommunerna för att taga denna del af elementarundervisningen i sina händer, så tror jag ock, att detta skulle hafva till följd, att många föräldrar skickade sina barn till de lägre elementarläroverken. Jag tror det vara af så mycket större vikt att nu uttala en tanke om önskvärdheten af att få läroverk, som blott till en del understödjas af staten, som anspråken på staten i detta afseende för hvar år växa. Om nu Riksdagen uttalar den åsigt, att en del af kostnaden för den primära undervisningen bör öfverflyttas på kommunen, så kommer säkerligen om någon tid en del af de verkliga elementarläroverken att öfvertagas af kommunen, och jag för min del önskar ingenting högre än en sådan småningom inträffande förändring, hvarigenom en del af ansvaret och uppoffringarne för undervisningen öfvergår till kommunerna. Af dessa grunder ber jag att få biträda Grefve Ehrensvärds reservation.

Grefve Mörner: För den händelse, att officiell underrättelse ankommit om Andra Kammarens beslut rörande 25:te punkten, anhåller jag, att Kammaren måtte erhålla del af detsamma.

I anledning häraf tillkännagaf undertecknad, att intyg om Andra Kammarens beslut rörande den 25:te punkten blifvit begärdt, men ännu icke erhållits.

Grefve Mörner: Vid sådant förhållande torde det vara bäst,
Riksd. Prot. 1873. 1 Afd. 4 Band.

att Kammaren icke fattar sitt beslut med afseende på hvad man antager att Andra Kammaren gjort, särdeles som, äfven om Andra Kammaren skulle hafva fattat ett sådant beslut, som den föregående talaren omnämnt, frågan derigenom alldeles icke är afgjord. Då man ser på innehållet af den omnämnda punkten, så visar det sig tydligt, att äfven under densamma ligger en betydlig anslagsfråga, och således är det ganska ovisst, huruvida saken kan anses förfallen derigenom, att Kamrarne stanna i olika beslut. Det beslut Andra Kammaren skulle hafva fattat i 25:te punkten tillkännagifver för öfrigt, enligt min tanke, ingenting annat, än att Kammaren vill, att alla fullständiga elementarläroverk fortfarande skola hafva såväl en real som en klassisk linie. Huruvida detta är lämpligt och med god hushållning förenligt, lemnar jag derhän, men jag kan icke finna att, huru denna fråga än må blifva afgjord, den i någon mån inverkar på 18:de punkten litt. b, som nu är under öfverläggning.

Undertecknad tillkännagaf, att, enligt nyss ankommet intyg af Andra Kammarens sekreterare, nämnde Kammare, efter föredragning af den 25:te punkten, såsom sitt beslut antagit ett så lydande yrkande:

“Att Riksdagen, med afslag å 25:te punkten i såväl Kongl. Maj:ts proposition som i det Särskilda Utskottets Utlåtande, måtte i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes för näst sammanträdande Riksdag framlägga förslag om inrättandet af högre realklasser vid ett så stort antal af rikets elementarläroverk, att den reala bildningens behof derigenom må kunna anses behörigen tillgodosedt“.

Herr Carlson: Efter den meddelade underrättelsen, som nu blifvit bekräftad, om Andra Kammarens beslut, synes det mig rådligast att uppskjuta beslutet i afseende på denna punkt. Det finnes verkligen ett sammanhang mellan 25:te punkten och den nu föreliggande, bestående deruti, att de besparingar, som skulle användas för utvidgning af de i fråga varande skolorna, till stor del skulle uppkomma derigenom, att reallinien indroges. En annan hufvudkälla till dessa besparingar skulle blifva borttagandet af parallellklasser och inskränkning af lärjungarnes antal till ett bestämdt maximum. Onekligt är, att sammanhang förefinnes mellan de tillgångar, man kan bereda sig, och de utgifter, man har att bestrida. Det skulle nu kunna hända, att de utgifter, hvarom i denna punkt är fråga, icke äro de, som i första rummet böra förekomma, utan att vi i de punkter, som längre fram förekomma, kunde finna frågor framställda om utgifter, som böra gå förut. En betänklighet vid den föreslagna åtgärden synes mig vara, att lärjungeantalet är så ringa i dessa skolor. Om jag nemligen, såsom fallet är på vissa ställen, har 21 lärjungar i ett dylikt läroverk med två klasser, så komma 10 eller 11 lärjungar på hvarje klass, men tillägges ytterligare en klass, så komma öfverhufvud endast 7 lärjungar på hvarje lärare, och detta är ett väl litet antal. Jag säger icke derföre, att jag vill bestämdt förneka dessa skolor den ifrågasatta fördelen, men jag tror, att i sakens närvarande ställning det vore godt att betänka sig, huruvida deras utvidgning bör framför

alla andra ifrågakomma, och derföre hemställer jag, huruvida det icke vore lämpligast att återremittera ärendet till Utskottet.

Herr Statsrådet Wennerberg: Af det upplästa protokollsutdraget från Andra Kammaren visar sig, att denna Kammare önskar inrättandet af ett större antal högre realläroverk, än såväl Kongl. Maj:t som Utskottet föreslagit. Vill Riksdagen besluta, att för detta ändamål anvisas nödiga medel, så torde också detta antal snart nog komma till stånd. Men deraf följer snarare behofvet att *utvidga* de tvåklassiga läroverken än att *inskränka* dem.

Den förevarande punkten har i Andra Kammaren hållits alldeles skild från den 25:te, och jag ser icke, att de båda punkterna stå med hvarandra i något sådant sammanhang, att en återremiss af denna punkt skulle vara af nöden.

Herr Faxe: Min afsigt, då jag begärde ordet, var att begära upplysning om Andra Kammarens beslut öfver den förevarande punkten, men då jag nu hört af Herr Departementschefen, att den blifvit bifallen, vill jag endast, medan jag har ordet, begagna tillfället att göra en anmärkning i anledning af det som blifvit yttrad derom, att dessa läroverk äro så fåtaligt besökta. Anledningen dertill är väl till en del den, att ifrån dessa tvåklassiga läroverk utgå lärjungar till de fullständigare elementarläroverken, och att således, om jag delar det nuvarande lärjungeantalet, jag väl måste dela det på två klasser, emedan, när läroverket utvidgas till treklassigt, lärjungeantalet säkerligen blir större. De flesta föräldrar vilja nemligen heldre behålla sina barn hemma och låta dem åtnjuta undervisning i hemorten så länge som möjligt, än att för denna undervisnings skull skicka bort dem till främmande ställen. Således bör, enligt min tanke, det ringa lärjungeantalet icke kunna motverka den föreslagna utvidgningen. Jag tror ock, att denna punkt kan afgöras utan allt sammanhang med den 25:te. Jag antager nemligen, att Departementschefen ansett sig hafva fullt tillräckliga tillgångar äfven för aflöning af de till följd af ett bifall till denna punkt erforderliga lärarekrafterna, då han föreslagit ökande af elementarläroverken för en högre realbildning. Jag tror mig ock hafva hört, att, äfven om Kongl. Maj:ts förslag i dess helhet antages, ett icke ringa öfverskott skall förefinnas. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag i detta moment.

Grefve Mörner: Det har visserligen blifvit uppgifvet, att Andra Kammaren bifallit denna punkt, men på det att vi icke måtte sväfa i någon ovisshet derom, anhåller jag, att sekreteraren behagade uppläsa beslutet.

I anledning häraf tillkännagaf undertecknad, att Andra Kammarer bifallit den förevarande punktens alla tre momenter a, b och c.

Grefve Mörner: Något tvifvel kan således icke förefinnas derom, att Andra Kammaren ej ansett den nu föredragna punkten stå i något sådant sammanhang med den 25:te, som hindrar den förras af-

görande oberoende af den sednare. Hvad yrkandet om återremiss angår, så tillåter jag mig erinra derom, att, vid den utgång frågan fått i Andra Kammaren, en återremiss skulle vara alldeles utan ändamål. Ett beslut derom skulle icke leda till något annat, än att Kammaren återfinge frågan med anmodan att fatta sitt beslut, och då är det väl så godt, att vi fatta detta genast. Jag har redan förut anfört skälen för min åsigt i denna fråga, och de hafva äfven af andra talare blifvit bättre utvecklade. Jag skall därför icke upptaga tiden, utan vill endast ytterligare påpeka, att den beräkning af lärjungeantalet man här gjort, i det man antagit, att det antal lärjungar, som nu finnes i ett tvåklassigt läroverk, skulle förblifva oförändradt, fastän läroverket upphöjdes till treklassigt, synes mig något egen. Mig synes det alldeles aritmetiskt solklart, att en sådan fördelning, som en talare här uppställt, icke kan ega någon grund.

Herr von Koch: Jag är förekommen af Grefve Mörner och vill till hvad Herr Faxe anfört om lärjungeantalet tillägga att, om detta är fåtaligare i de tvåklassiga läroverken än i de treklassiga, så är orsaken dertill ofta just den, att dessa läroverk icke hafva mer än två klasser. Många föräldrar, som skulle sätta in sina barn i skolan, om den vore treklassig, afhållas derifrån just därför, att den blott är tvåklassig. I afseende på sjelfva grundsatsen är jag för öfrigt af alldeles olika tanke med dem, som redan från början vilja hafva en så skarp skilnad emellan reala och klassiska läroverk, i enlighet med hvad Grefve Ehrensvärd i sin reservation föreslagit. Jag yrkar alltså bifall till Utskottets hemställan.

Herr Carlson: Oförgripligen måste jag vidhålla den åsigt att, när det är fråga om att utvidga en skola, man måste göra afseende vid lärjungarnes antal. Detta har ock alltid varit antaget såsom grundsats, och det af det enkla skälet att, om ock antalet förändras, när skolan utvidgas, så utvisar likväl lärjungeantalet i allmänhet läroverkets freqvens och de ökade lärarekrafter, som kunna vara behöfliga. Det är klart, att eljest kunde utvidgning föreslås af hvilken skola som helst. Den satsen, att större skäl förefinnes att utvidga en skola, som har större antal lärjungar, än en, som har ett mindre antal, tror jag verkligen låter sig väl försvara; den är äfven här icke utan tillämplighet. Hvad frågan om sammanhanget med 25:te punkten beträffar, hvilket jag tror vara af vigt att få utront, så ligger det icke uti den frågan, huruvida nya realklasser skola på vissa ställen upprättas, utan i mom. a under 25:te punkten, som handlar om, att reallinien vid alla de högre elementarläroverken med ett enda undantag skall indragas. Om detta antages af Riksdagen, så uppstår naturligtvis en betydlig besparing, och det är denna, som skall betäcka de ökade kostnaderna för de föreslagna utvidgningarne. Dessa utvidgningar äro af flera slag, såsom först dessa tvåklassiga läroverks upphöjande till treklassiga; vidare pedagogiens i Engelholm förändring till treklassigt elementarläroverk, vidare förändring af läroverket i Piteå till 5-klassigt, slutligen ordnandet af elementarläroverken i Stockholm och inrättandet af ett högre realläroverk i Sunds-

vall. Mig synes flera af dessa ändamål böra afses framför det här ifrågavarande, såvida Andra Kammarens beslut under 25:te punkten afven blir Riksdagens, och således de genom ett bifall till Kongl. Maj:ts förslag i denna punkt beräknade besparingar *icke* komma att uppstå. De omnämnda utvidgningarne lära då icke låta sig verkställa utan uppförande för hvar och en af ett särskildt anslag. Det är derföre jag ansett det klokast att bereda sig tillfälle till att jemföra de olika behofven med hvarandra och derefter fatta sitt beslut. Då det emellertid blifvit antydt, att en återremiss icke skulle tjena till något, så återstår för mig intet annat än att yrka afslag.

Herr Ekman, Carl: Det kan icke bestridas, att utvidgningen af ifrågavarande läroverk till treklassiga och ordnandet af undervisningen derstädes på enahanda sätt, som i motsvarande klasser af de nögre skolorna, skall lända till fördel för de lärjungar, som från de ställen, der förstnämnde skolor finnas, förflyttas för att sedermera tortsätta sina studier i de högre elementarläroverken. Detta förhållande kan dock icke vara bestämmande för de lägre skolornas organisation, då i främsta rummet med dem måste afses, att det flertal af ynglingar, från de orter hvarest dessa skolor äro belägna, som aldrig komma att besöka några andra, der kunna erhålla en för det praktiska lifvet gagnande undervisning. Då nu icke blifvit ifrågasatt någon annan anordning af de lägre skolorna, än att undervisningen uti deras tre klasser skall meddelas lika som i de tre lägsta klasserna af alla andra elementarskolor, så får man antaga att Herr Departementschefen ansett dem, sålunda organiserade, kunna uppfylla deras hufvudsakligaste bestämelse. Vid sådant förhållande synes det, efter min uppfattning, vara angeläget, att Riksdagen, genom att icke bifalla hvad i den föredragna punkten blifvit framställt, inlägger en protest emot en sådan anordning, som likställer undervisningen i dessa skolor med en avslutning i tredje klassen.

Om den i min tanke så billiga framställningen, att Kongl. Maj:ts förslag måtte underställas sakkunniga personers utlåtande, blifvit bifallen, så hade vi, som på grund af egen erfarenhet icke kunna afgöra hvilka af de många förslag som i den Kongl. propositionen inefattas äro förtjenta af afseende, uti ett sådant utlåtande egt en ledning för vårt omdöme? Detta har man emellertid icke velat bifalla, utan fordrar, att vi nu, mot slutet af riksdagen, skola ingå i pröfning af dessa viktiga frågor. Det är då lika naturligt som nödvändigt att tillgodogöra sig de upplysningar, som på ett eller annat sätt kunna anskaffas, och, så vidt tid och omständigheter tillåtit det, har jag sökt att göra mig någorlunda reda för hvarthän de föreslagna anordningarne skola leda. Efter de upplysningar jag fått, tror jag icke att de föra till något godt resultat. Hvad särskildt angår den anordning, hvarigenom undervisningen i de lägre skolorna ordnas på samma sätt som i elementarläroverkens lägsta tre klasser, har jag rådgjort mig med en erfaren skolman, och hans omdöme, som icke är långt, ber jag här att få uppläsa. Det lyder så:

“Af de fordringar, som blifvit uppställda för att skolan skall kunna fylla sin betydelsefulla uppgift, torde ingen vara viktigare än

fordran på *enhet* i undervisningen. Intet underlättar så arbetet, intet bidrager i högre grad att göra skolären fruktbringande, än undervisningens centralisation. En gosse kan på halfva tiden med mindre ansträngning inhemta samma kunskapsförråd och på ett obestriddigen mycket bättre sätt, om det åsyftade slutmålet redan från början och sedermera alltigenom lägges till grund för undervisningen, än om man sätter sig en mängd temligen fristående afslutningspunkter. Det skulle fordra allt för stor utförlighet att ådagalägga detta; men hvar och en lärar väl sjelf hafva någon erfarenhet deraf, och inom de erfarna skolmännens krets finner man svårligen någon enda, som ej kraftigt betonar detta. Derföre äro efter mitt förmenande de många afslutningarne, hvartill Ecclesiastik-ministerns förslag syftar, ett väsendtligt misstag, som skulle i högsta grad försvåra arbetet inom skolan och förringa fruktbarheten deraf, utan att dock de afsedda fördelarne stå att dymedelst vinna. Ty på samma gång en slik anordning måste utöfva en skadlig inverkan på skolarbetet, för så vidt detta åsyftar att lägga grundvalen för framtida akademiska studier; må ingen föreställa sig, att den undervisning, som meddelas inom en elementar-bildnings-anstalt, någonsin kan komma att tjena såsom en duglig borgarskola. Nej, må man häri taga lärdom af det folk, som vetat att med ringa medel bringa sig upp till en af den civiliserade verdens förnämsta nationer. De fleste, som känna det inre förloppet af 1870—1871 års fransk-tyska krig, tillskrifva anordningen af Tysklands bildningsanstalter en betydlig del i tyskarnes framgångar. Der har man förstått, hvilken vigt såväl för det kommande lefnadsyrket som för ynglingens karaktärsutveckling i det hela enhetlighet och samlad kraft vid all uppfostran ega. Kan någon tro att de dugliga arbetare och goda medborgare, som i våra stamförvänderns högre och lägre Bürgerschulen utbildas, skulle hafva kunnat vinna detsamma inom en viss afdelning af elementarläroverken? Och skulle det ifrågavarande landets litterära ståndpunkt vara densamma eller ens någorlunda densamma, som den nu är, om de skolor, hvilka hafva att förbereda universitetsstudier och öfverhufvud lemna en fullständig elementarbildning, nödgats afse deras egendomliga behof, hvilka efter 3 eller 5 af de åt elementarskolan i dess helhet anslagna 9 åren önska utgå i det praktiska lifvet?—

Detta yttrande öfverensstämmer, såsom Herrarne behagade finna, väsendtligen med det förslag, som innefattas i Grefve Ehrensvärds reservation, och för min del måste jag tillstå, att jag icke kan fatta möjligheten af en sådan afslutning, som Departements-chefen tänkt sig, i tredje och femte klasserna, utan att det syfte med elementarundervisningen, att förbereda ynglingen för universitetsstudierna, i hög grad försvåras, för att icke säga förhindras. När man lyser sådana betänkligheter, gör man otvifvelaktigt rättast uti att helt öppet utsäga dem och anhålla att Kongl. Maj:t måtte taga i öfvervägande den frågan, huruvida icke det mål, man åsyftar att vinna, genom de föreslagna kursafslutningarne, kan på annat sätt ernås. Det synas mig vara ganska lämpligt att vid behandlingen af den nu föredragna punkten göra den framställning, som blifvit ifrågasatt, att i stället för ordnandet af skolor på de mindre orterna med tre

klasser, uti hvilka undervisningen meddelas på alldeles samma sätt som i de fullständiga elementarläroverkens nedersta klasser, inrätta dylika borgarskolor som Grefve Ehrensvärd med sin reservation åsyftat. Jag anhåller derföre att få förena mig i denna reservation och yrka bifall dertill med den förändring, som blir en följd af att mom. a i den föredragna punkten redan är bifallet.

Grefve Mörner: Jag skall icke följa den siste talaren i hans förfaringssätt att upptaga Kammarens tid med frågor, som redan här blifvit föredragna och afgjorda och om hvilka all öfverläggning genom Talmannens klubbslag förklarats afslutad; ty skola vi gå på det sättet tillväga, vet jag icke när vi skola komma till slut med frågorna. Om det anförande af en "värderad skolman", hvilket vi nyss haft förmånen att afhöra, framkommit då den punkt, som anförandet angick, var under öfverläggning, skulle jag icke hafva underlåtit att söka belysa detta såsom ett försök att imponera med en okänd auktoritet, utan att låta den åtföljas af bevisande skäl. Jag tror för min del, att vi göra bäst uti att hålla oss till den punkt, som nu är föredragen, och jag anhåller om bifall till densamma.

Herr Statsrådet Wennerberg: En högt aktad talare ansåg att, om flera realläroverk komme att upprättas, den framställda staten blefve rubbad och att de besparingar, som i den vore afsedda, derigenom skulle försvinna; till följd hvaraf det skulle blifva omöjligt att åstadkomma inrättandet af andra läroverk, som äro föreslagna uti Kongl. Maj:ts proposition. Ja visserligen, ifall man går så till väga att tillgångarne i den framlagda staten först användas för läroverk, som *icke* äro af Kongl. Maj:t föreslagna, och sedan för de föreslagna. Men det torde väl få antagas, att, derest Riksdagen vill hafva långt flera realöfverbyggnader än Kongl. Maj:t föreslagit, Riksdagen icke underlåter att dertill bevilja erforderliga medel. Detta blir då en sak för sig. För öfrigt är i effektivstaten visadt, att der finnes ungefär 35,000 R.:dr odisponerade, hvarmed man kan anordna såväl de ifrågavarande lägre läroverken, som de af den ärade talaren omnämnda högre.

Hvad den andre talaren beträffar, kan jag icke undra på, om han så missminner sig i afseende på 1 § i nu gällande skolstadga, att han tror, att elementarläroverkens enda ändamål är att bibringa en grundläggning för de akademiska studierna, men det förvånar mig deremot på det högsta att den af honom åberopade framstående skolläraren visat samma glömska.

Herr Carlson: Jag ber att få meddela några upplysningar, som jag underlät att lemna, då jag sist hade ordet. Jag kan icke frångå, att när 1 mom. i 25:te punkten — der det föreslås, att realinien i de fyra öfre klasserna vid de högre elementarläroverken skulle indragas — blifvit af Andra Kammaren afslaget, de besparingar, som beräknats uppkomma, till stor del skola försvinna. Jag tror, att till grund för normalstaten äfvensom för den effektiva staten

har lagts en beräkning, att göra besparingar på trenne håll och att med dessa medel göra utvidgningar på andra. Dessa trenne källor äro, såvidt jag kan fatta, dels gemensamheten i de lägsta klasserna, dels borttagandet af parallelklasser, dels ock inskränkning af reallinierna. De två sistnämnda källorna hafva nu mera försvunnit och endast den första återstår; i följd hvaraf man icke kan påräkna så stora besparingar som förut.

Vid en beräkning, huru mycket de föreslagna nya åtgärderna skulle kosta, finner man, att de sex tvåklassiga läroverkens förändring till treklassiga skulle erfordra — 12,000 R:dr, pedagogiens i Engelholm förändring till treklassigt elementarläroverk — 5,400, läroverkets i Piteå förändring till femklassigt elementarläroverk — 4,000, inrättandet af fullständiga reala elementarläroverk: det i Sundsvall — 10,450 och det i Stockholm omkring 10,000; hvartill ytterligare kommer 18,250 R:dr för tillökning i öfningslärarnes löner. Efter min uppfattning kunna icke, när reallinier icke indragas, sådana besparingar uppkomma under detta år, att det går an att verkställa alla dessa uppflyttningar och bestrida de ökade utgifterna, i följd hvaraf jag anser det nödvändigt att uppskjuta en del af dessa åtgärder till ett följande år. Då en återremiss säges icke gagna till något, synes det riktigtast vara att afslå punkten.

Herr Ekman: Jag är skyldig att anhålla om Herrarnes tålmod, då jag yttrar mig med anledning af de anmärkningar, som blifvit gjorda mot mitt sednaste anförande. En ärad talare har förebrått mig, att jag talat om en sak, som redan var afgjord. Han måtte icke med tillräcklig uppmärksamhet hafva åhört mitt anförande, ty han skulle då hafva funnit att jag behöfde tala om hvad som i en föregående punkt blifvit framställt, för att deraf hemta motivering till det yrkande jag gjorde, och detta tror jag icke var i någon mån oegentligt. Hade jag tillåtit mig att göra några anmärkningar mot ett af Kammaren fattadt beslut, är jag öfvertygad, att Herr Talmannen, som vakar öfver ordningen, icke skulle hafva medgifvit något sådant.

Hvad vidare den anmärkning beträffar, som Herr Chefen för Eklestastik-departementet framställt, att dels jag och dels den person, hvars omdöme jag åberopat, skulle hafva uraktlåtit att taga kännedom om hvad nu gällande skolstadga i första punkten innehåller, så beror äfven den på en oriktig uppfattning af hvad jag yttrat, ty i det anförande, jag uppläste, lyda orden på följande sätt: "För såvidt detta åsyftar att lägga grundvalen till blifvande akademiska studier". Det har icke undgått hvarken hans eller min uppmärksamhet, att ändamålet med elementarläroverken icke uteslutande är att lägga en grund för de akademiska studierna, men deremot hafva vi tillåtit oss att anmärka, att genom sådana afslutningar, som äro föreslagna, försvåras ernäendet af detta mål.

Grefve Mörner: Jag tror mig icke på något vis hafva missuppfattat den ärade talarens yttrande, då jag nämnde, att han vid-

rörde en fråga, som redan var afgjord. Hela det upplästa anförandet innefattade endast den redan afgjorda frågan om kursafslutningar vid tredje och femte klasserna, och den ärade talaren yttrade derefter, att man skulle afslå den nu föredragna punkten för att inlägga en protest mot beslutet i denna del. Således skulle Kam-maren protestera mot sitt eget beslut, ett sätt att gå till väga som jag för min del icke kan gilla.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden, nemligen 1:o, att det förevarande momentet skulle bifallas; 2:o af Grefve *Ehrensward*, att Kam-maren, med afslag å Utskottets hemställan, måtte besluta, att Riksdagen skulle i underdånighet an-hålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke de 3- och 2-klassiga-elementarläroverken lämpligen borde för-ändras till af staten, under vissa vilkor, understödda lägre realskolor eller borgarskolor, äfvensom att Kongl. Maj:t i ärendet ville till Riksdagen göra nådig framställning; samt slutligen 3:o, att momentet måtte afslås.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först propo-sition på bifall till momentet, hvarvid svarades många ja, blandade med nej, sedermera proposition på antagande af Grefve *Ehrenswards* förslag, då svaren utföllo med många nej, blandade med ja, och slut-ligen proposition på afslag å momentet, hvilken proposition besvara-des med många nej jemte några ja; hvaruppå och efter det propo-sition på bifall till momentet förnyats samt med många ja, blandade med nej, besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Herr *Ekman, Carl*, begärde votering.

Sedan Kam-maren, uppå Herr Grefven och Talmannens framställ-ning, såsom kontraposition vid voteringen antagit Grefve *Ehrens-wards* förslag, uppsattes, justerades och anslogs följande voterings-proposition:

“Den, som bifaller mom. b. i 18:de punkten af Särskilda Utskottets ut-låtande N:o 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antager Kam-maren det förslag Grefve *Ehrensward* framställt.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—52;

Nej—37.

Mom. c.

Herr Widén: Genom det beslut, Kammaren nyss fattat, har jag blifvit satt i den lyckliga ställningen, att kunna yttra mig till förmån för en punkt uti det af Kongl. Maj:t framställda förslaget. Här är fråga, om läroverket i Örnsköldsvik skall utvidgas till treklassigt eller icke. Kongl. Maj:t har föreslagit, att det skulle uppflyttas till treklassigt på samma sätt som de i föregående punkt omförmälda tvåklassiga läroverk, och jag kan icke finna annat än att lika goda skäl finnas för detta läroverks uppflyttning som för de andras. Utskottet har sagt, att Örnsköldsviks läroverk har ett ringa antal lärjungar. Likväl har Örnsköldsviks läroverk 21 lärjungar, under det att Strömstads har 22, Marstrands 26, Wernamo 40 och Sölvesborgs 25. Således är det sannt, att antalet är mindre, men denna underlägsenhet utgör i jämförelse med Strömstad endast en lärjunge och i jämförelse med Sölvesborg 4. Jag kan således icke finna, att i antalet af lärjungar ligger något skäl för att icke Kongl. Maj:ts förslag skall bifallas. Utskottet har vidare sagt, att Örnsköldsviks läroverk gifver vid handen att icke någon stor tillökning i lärjungeantalet är att vänta och att derföre icke någon utvidgning borde ske. Jag tager mig friheten erinra derom, att Örnsköldsvik ligger 12 mil från Hernösand och på lika långt afstånd från Umeå; och dessa stora distanser gifva, enligt min åsigt, fullt skäl för att Örnsköldsviks läroverk bör uppflyttas till treklassigt. Utskottets påstående förefaller mig för öfrigt så mycket mer obegripligt, som Örnsköldsvik med sin belägenhet i norra delen af den stora och vidsträckt provinsen Ångermanland, med visshet bör kunna antagas erhålla ett så stort antal lärjungar, att ett treklassigt läroverk är behöfligt. Det kommer så mycket an på hvilka lärare finnas att tillgå, och jag är säker att om Örnsköldsviks läroverk komme att åtnjuta den lyckan att ega goda lärare till lika antal med andra läroverk i samma kategori, skall detta läroverk komma att visa lika stort lärjungeantal som något annat af samma slag. Jag kan derföre icke annat än vördsamt hemställa, att Kammaren måtte, med afslag å Utskottets förslag i denna punkt, bifalla Kongl. Maj:ts framställning derom att Örnsköldsviks läroverk höjes från två- till treklassigt.

Grefve Ehrensvärd: Jag kommer till samma resultat som den siste talaren, men på andra grunder. Jag har i Utskottet varit med om att tillstyrka, att Örnsköldsviks läroverk icke skulle uppflyttas, men det var derföre, att jag önskade, att de tvåklassiga läroverken i allmänhet icke skulle uppflyttas till treklassiga. Sedan Kammaren nu, i likhet med Medkammaren, beslutit att de tvåklassiga läroverken i de öfriga städerna skola uppflyttas till treklassiga, kan jag icke inse något skäl, hvarföre Örnsköldsvik skulle vara den enda ort i riket, som skyldrade med ett tvåklassigt läroverk. Derföre tillåter jag mig att, i likhet med den förste talaren, hemställa, att Kammaren ville, med afslag å Utskottets framställning i denna del, bifalla Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Berlin: Det är sannt, såsom den förste talaren nämnde, att Örnsköldsvik är beläget på ett afstånd af 12 mil från Hernösand och 12 mil från Umeå, och att sålunda af dess läge kunde synas, som om der behöfdes ett treklassigt läroverk. Men om man ser på hvad erfarenheten gifver vil handen, så befinnes, att detta läroverk varit omfattadt med så litet förtroende — det må nu hafva härrört af hvilka orsaker som helst — att lärjungarnes antal gått ned så betydligt, att endast *en* lärare der ansetts behöflig och der fungerat. Det är också sannt, att lärjungarnes antal vid detta läroverk på de sista åren uppgått till 21, under det att det i Strömstad har 22 och det i Marstrand 26 lärjungar; men jag lemnar derhän med hvilka medel lärjungarnes sifferantal nu blifvit uppbringadt till detta belopp — sådant sker stundom för att erhålla två lärare i stället för en. — För mig hafva dessa omständigheter äfvensom den, att läroverkskomiteén föreslagit indragning af detta läroverk, utgjort tillräcklig anledning att instämma med Utskottet. Och tror jag för öfrigt, att denna lilla orts behof bättre skulle blifva tillgodosedt, om der inrättades en pedagogi eller en lägre realskola.

Jag anhåller om proposition på bifall till Utskottets förslag.

Herr Statsrådet Wennerberg: I en till Kongl. Maj:t ställd skrifvelse, som nyligen inkommit, hafva Örnsköldsviks innevånare anhållit, att det derstädes befintliga läroverk måtte utvidgas till treklassigt, egentligen på grund deraf att lärjungarnes antal i skolan icke obetydligt ökats och innevånarnes i köpingen under de sista åren nära fördubblats. Det hufvudsakligaste skälet för bifall till Kongl. Maj:ts proposition i denna del synes mig dock vara, att det skulle vara principiellt orätt att, när man hyser den åsigten, att tvåklassiga läroverk icke förmå att tillfredsställa behofvet af en god första undervisning, Örnsköldsviks läroverk skulle utgöra det enda undantaget och stå ensamt kvar såsom tvåklassigt. Om den obetydliga tillökning i kostnad, som erfordras för den ifrågasatta utvidgningen, blefve af Riksdagen medgifven, så skulle denna på ett ganska långt afstånd från såväl Hernösand som Umeå, de båda närmast liggande läroverken, belägna köping få en skola, som kunde tillfredsställa ortens behof.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till det förevarande momentet och dels att Kammaren, med afslag derå, skulle bifalla förslaget om förändring af det tvåklassiga läroverket i Örnsköldsvik till treklassigt; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till momentet, hvarvid svardes många nej jemte några ja, och sedermera proposition på afslag derå och bifall till ofvanberörda förslag, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

19:ds—23:de punkterna.

Biföllos.

Härefter anmälde sig och yttrade:

Herr Widén: Mom. b i nästföljande 24:de punkt står i sådant samband med 25:te punkten, att på sistnämnda punkts antagande eller förkastande också detta moments öde beror. I 25:te punkten är förslaget, att de öfre klasserna på reallinien i de flesta läroverk skulle indragas. Detta skulle komma att träffa, bland andra, alla norrländska läroverk, nemligen de i Hernösand, Umeå, Östersund, Luleå, Hudiksvall och Gefle. Till ersättning härför har Kongl. Maj:t förslagit, att ett fullständigt realläroverk skulle inrättas i Sundsvall. Häraf torde Kammaren finna, att detta sistnämnda läroverk icke blir behöfligt, om reallinien vid de förstnämnda komme att bibehållas eller Kammarens beslut blefve sådant som det Andra Kammaren fattat. Jag anhåller derföre om proposition derpå att mom. b under 24:de punkten måtte föredragas först efter det att 25:te punkten blifvit föredragen och beslut derom fattats.

Sedan Kammaren, uppå gjord proposition, härtill lemnat bifall, föredrogs

24:de punkten, mom. a.

Herr Statsrådet Wennerberg: Det kan tyckas som om den af Utskottet i förevarande punkt gjorda hemställan innebure blott en ganska liten förändring i Kongl. Maj:ts uti ifrågavarande hänseende gjorda framställning; jag tror emellertid, att en anordning, sådan som den, hvilken Utskottet föreslagit, skulle blifva ganska ovälkommen för den del af Stockholms befolkning som komme att anlita det nya läroverket för sina barns undervisning. Enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle lärjungarne vid detta reala läroverk, i full likhet med alla andra elementarläroverk, kunna erhålla undervisning äfven på den klassiska linien till och med femte klassen, hvarigenom för föräldrar, som hade flere söner, hvilka ginge på olika linier, tillfälle bereddtes att låta dem ändock begagna samma skola. Denna fördel ernås derigenom, att vid det reala läroverket anställes ytterligare en lärare, till hvilkens aflönande normalt erfordras 1,000 R:dr. Om man besinnar, att de femklassiga skolorna i Stockholm äro öfverfulla, att distanserna i hufvudstaden äro betydliga, samt att det ifrågavarande läroverket antagligen icke kommer att ligga i närheten af något utaf de andra, synes mig tydligt, att det af flera skäl vore en fördel, om i de fem nedra klasserna af detta läroverk kunde meddelas enahanda undervisning, som i de samma klasserna af stadens öfriga skolor. Om man nu förvägrar de 1,000 R:dr, som erfordras för anställande af ytterligare en lärare, måste alla de ynglingar, som inträda i detta läroverk, från början bestämma sig för den reala linien, eller också redan efter tredje året söka inträde i en annan skola och således gå miste om en fördel, som erbjudes vid alla andra läroverk, som ega mer än tre klasser. Den lilla uppoffringen af 1,000 R:dr skulle säkert tilltredsställa önskningarne hos en stor del af Stockholms innevånare,

och någon den ringaste menliga inverkan på undervisningen å reala linien kunde härigenom omöjliggen uppstå.

Grefve Hamilton, Henning: Det är visserligen icke med afseende å de 1,000 R:dr, om hvilka Herr Departements-chefen yttrat sig, som jag för min del röstar för bifall till Utskottets hemställan. Såsom skäl för förslaget, att det ifrågavarande läroverket skulle meddela undervisning äfven på den klassiska linien, har blifvit anfördt, att det vore olägligt för föräldrar, som hade söner i skolåldern, af hvilka en eller flere önskade gå den klassiska vägen, att icke kunna låta dem begagna den skola, som vore närmast deras hemvist. Detta medgifves, men såvidt något annat och kraftigare skäl icke finnes för bifall till Kongl. Maj:ts förslag, kan jag dervid icke fästa någon vikt, då jag icke kan anse det betyda mycket, om en yngling vid 13—14 års ålder har något längre eller kortare väg, då han skall besöka skolan. Det skäl, hvarför jag emellertid önskar bifall till Utskottets förslag, är, att man derigenom finge erfarenhet om, huru ett läroverk bör ordnas, då det skall meddela endast real bildning. Mig förefaller det, efter hvad jag under mitt ledamotskap i skolkomitén inhemtat, som om de båda liniernas sammanförande alltid i mer eller mindre mån är hinderligt, vare sig för den ena eller båda linierna, och att således undervisningen måste ordnas på något olika sätt, kurserna blifva olika, och fordringarne ställa sig olika om undervisningen utslutande syftar åt *ett* mål. Nu är visserligen sannt, att om läroverksstadgan i detta hänseende blefve oförändrad, skulle vid det nya läroverket läsordning och kurser jemväl blifva oförändrade, i hvilket fall föga vore vunnet, men erfarenheten hos rektor och lärare skulle snart föranleda framställning derom, att en förändring härutinnan måtte ega rum, och det är för att framkalla denna, så att man må få öfvertyga sig om hvad den reala undervisningen kan uträtta, då den lemnas frihet att verka utan intrång af den klassiska linien, som jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Grefve Mörner, Carl Göran: Ett bifall till denna punkt synes mig stå i sammanhang med det beslut, Kammaren förut fattat om antalet klasser vid de reala läroverken, och då Stockholms stad har två på båda linierna fullständiga läroverk, oberäknadt Nya elementarskolan, och dessutom de femklassiga meddela undervisning på båda linierna, vill det synas mig, att man icke kan fästa någon betydelse vid det afstånd, en yngling kan få att tillryggalägga, när han skall besöka den skola han med afseende å sitt framtida lefnadsyrke bör välja. Och då härtill kommer, att meningen borde vara, att, så vidt möjligt, i det föreslagna läroverket sammanföra flertalet af dem, som egnade sig åt den reala linien, måste jag, i likhet med den näst föregående talaren, yrka bifall till Utskottets förslag, oförändradt.

Herr Carlson: Äfven jag anhåller att få förena mig i yrkandet om bifall till Utskottets hemställan. Förevarande punkt har alltid af mig uppfattats såsom en af de bästa i det foreliggande förslaget, och jag tror, att det skulle komma att lända till väsendtligt

gagn för undervisningen både i Stockholm och i hela landet om Utskottets förslag antoges; ty det vore af stor betydighet, om man finge ett elementarläroverk, der undervisning i de reala ämnena meddelades utan förening med den klassiska bildningen. Det vore väl godt, om afstånden för den skolbesökande ungdomen icke blefve alltför stora, men jag tror icke, att man bör dervid fästa ett sådant afseende, att för denna betänklighets skull tillfället skulle uraktlätas, att erhålla erfarenhet derom, hvad den reala undervisningen kunde uträtta, när densamma finge, fri från alla andra afseenden, ostördt utveckla sig allt ifrån sin första början. Denna frihet skulle otvifvelaktigt lända undervisningen till största gagn, och af sådan anledning anhåller jag om bifall till Utskottets hemställan.

Herr Statsrådet Wennerberg: Jag skall icke vidare söka att motsätta mig den åsigt, som måhända här är mycket allmän, om fördelen nemligen af att få se, huru den reala undervisningen, alldeles skild från den klassiska, skall taga sig ut, och hvad resultat den skall gifva, ehuru jag icke kan inse, i hvad mån den omständighet, att undervisning i latin meddelas några ynglingar på samma tid som de öfriga erhålla undervisning i engelska, skall kunna inverka störande på det hela. Egentliga skälet, hvarför jag föreslagit att latinundervisning skulle meddelas i 4:de och 5:te klasserna vid detta liksom vid andra läroverk, är det redan nämnda, att det för föräldrar och målsmän skulle vara välkommet, om deras barn jemväl vid detta läroverk kunde erhålla fem års undervisning å hvilken bildningslinie de än inginge. Det torde i alla fall ej dröja länge, sedan detta läroverk en gång kommit till stånd, innan önskingarne att fullständighet i ifrågavarande hänseende måtte gifvas åt läroverket blifva högljudda.

Öfverläggningen förklarades slutad och momentet bifölls.

25:te punkten.

Mom. a.

Herr Widén: Af det statsrådsprotokoll, som bifogats Kongl. Maj:ts proposition, inhemtas, att lärjungarnes antal å den reala liniens fyra öfre klasser under den sista tiden visat sig vara i nedgående, så att under åren 1868 till 1871 lärjungarnes antal på den reala linien i dessa fyra klasser i medeltal utgjort endast ett så ringa antal, att det kunnat undervisas vid tre eller fyra läroverk, i stället för, såsom nu är händelsen, vid tretioett. Af sådan anledning har Herr Departementschefen föreslagit, att sjelfständiga högre realklasser, förutom vid de fristående realläroverken i Stockholm, Sundsvall och Westervik, borde inrättas vid de högre läroverken i Örebro, Göteborg, Malmö och Carlskrona, samt undervisning i de öfre klasserna åt realister således meddelas endast i sju städer. Genom antagande af detta förslag skulle, bland andra städer, Upsala, Gefle, Linköping, Wenersborg, Jönköping, Carlstad, Wisby, jemte alla de norrländska läroverken, komma att förlora öfverbyggnad på den reala linien. Det synes mig

emellertid, att man härvid velat taga ett alltför raskt steg. Man har i min tanke förgätit att fästa tillbörligt afseende på de förhåanden varande förhållandena, i enlighet hvarmed man allmänt vant sig vid, att undervisning i reallämnena meddelades vid samtliga fullständiga läroverk. Låt vara, att man 1849, så vidt man ännu icke hade erfarenhet om något bättre, kunnat åtnöjas med ett så inskränkt antal realläroverk, så må man å andra sidan icke förbise att förhållandena numera äro väsendtligt förändrade, sedan man vant sig vid att på ett icke synnerligen långt afstånd från sitt hem kunna åt ynglingarne bereda tillfälle till undervisning, äfven på reala linien. Nu har visserligen Utskottet sökt att rädda den reala 6:te klassen åt fyra läroverk, nemligen Jönköping, Norrköping, Carlstad och Gefle. Jag kan icke föreställa mig annat, än att ifrågavarande förslag, äfven med denna ringa efterhjälp öfver allt i landet och särskildt inom de norrländska provinserna, skall väcka mycket missnöje, och att man särskildt der skall anse, att det reala läroverket i Sundsvall icke kan tillgodose hela Norrlands fordringar. Man får nemligen icke taga hänsyn allenast till lärjungarnes antal, utan jemväl till distanserna: och icke minst till de nuvarande förhållandena, på sätt jag redan nämnt. Man må ej förgäta, att antagandet af ett förslag, sådant som detta, nödvändigt skulle föra till raka motsatsen af hvad tidsomständigheterna fordra eller till ett gynnande af den klassiska linien på den reala liniens bekostnad, enär den studerande ungdomens föräldrar och målsmän af rent lokala ekonomiska skäl skulle blifva mest benägna att låta ynglingarne inträda på den klassiska linien uti de närmare hemmen liggande latin-läroverken. Jag kan icke heller föreställa mig, att den ro, man säger sig söka i afseende å läroverksfrågan, härigenom skall vinnas. Tvärtom skulle med antagandet af detta förslag det icke dröja länge efter reformens vidtagande, förr än man dels genom motioner och dels genom underdåniga framställningar hos Kongl. Maj:t skulle söka återfå hvad man förlorat, hvaraf skulle föranledas en ganska afsevärd oro i landet — hvilken oro dock i möjligaste mätto borde undvikas, enligt hvad Riksdagen i dess underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t år 1870 andragit.

På grund af hvad jag sålunda haft äran anföra, kan jag icke annat än vördsammast anhålla, att Kammaren ville, med afslag å såväl Kongl. Maj:ts proposition som Utskottets förslag, förena sig i det beslut, som redan af Andra Kammaren med afseende å denna punkt blifvit fattadt.

Grefve Mörner, Carl Göran: För att kunna bilda sig bestämd åsigt i denna fråga, fordras en noggrann insigt om förhållandet i hvarje särskild landsort, der en skola verkar. Jag tillstår, att jag, för min del, icke eger denna insigt. Om därför Kongl. Maj:ts proposition och Utskottets hemställan varit med hvarandra öfverensstämmande, skulle jag med fullt förtroende understödt framställningen med min röst; men då dessa förslag äro i väsendtlig mån från hvarandra afvikande, och då till vår kännedom kommit att Andra Kammaren har fattat ett beslut, som hänskjuter saken ytterligare till Kongl. Maj:ts pröfning, tror jag, lika med den siste talaren, att

försigtigast är att instämma i Andra Kammarens beslut, och har jag så mycket större skäl dertill, som genom ett sådant beslut saken hålles vid lif och man kommer till något bestämdt resultat, hvar-
emot, om Första Kammaren fattar ett beslut i annan riktning, det kan vara ovisst, huru det slutligen kommer att reda sig och om icke frågan helt och hållet förfallit.

Häri instämde *Herr von Koch*.

Herr Tornerhjelm: Jag vill instämma till alla delar med den siste talaren, äfven i hans yttrande, att han saknade full kännedom för bedömande af detta ämne. Men äfven om Utskottet hade varit fullt enigt med Kongl. Maj:t, hade jag för min del icke velat biträda hvad här är föreslaget. Jag tror, att Kongl. Maj:ts proposition är ett ganska våldsamt ingrepp i skolväsendet, och det skulle utan tvifvel väcka stort missnöje, om Kongl. Maj:ts proposition blefve bifallen. Att på en gång indraga så många elementarläroverk i landet, skulle vara både olämpligt och opraktiskt. Under den gamla representationen hände det ganska ofta, att petitioner från landsorten afgåfvos för utvidgande af läroverken, och med den tendens, som representationen då hade, gick man då nästan alltjemt de framställda önskningarne till mötes; äfven under den nya representationen har man sett, att sådana blifvit bifallna; men att man nu på en gång skulle taga ett så våldsamt steg och indraga större delen af läroverken, tror jag icke är förenligt med den tendens att uppmuntra och understödja bildningen, som Första Kammaren alltid haft. Man har anfört exempel på, att flera skolor finnas, som hafva få elever. Detta kan nog vara förhållandet med en och annan skola; men i samma mån det fordras för de borgerliga näringarne en viss grad af bildning, är det nödvändigt att denna skall inhemtas vid elementarläroverken. Ju mer dessa realskolor blifva inskränkta och ju mer man nödgas att gå genom ett fullständigt elementarläroverk, ju mera tvingas man att kasta sig på den klassiska linien, och jag vill väl icke säga, att häri ligger en hemlig tanke att hje-pa upp den klassiska linien; men man kunde möjligen tro, att något sådant vore förhållandet. Då Andra Kammaren utan votering fattat sitt beslut, anhåller jag att deri få förena mig, samt att detsamma måtte blifva för Kammaren uppläst.

I anledning häraf uppläste undertecknad Andra Kammarens rörande den 25:te punkten fattade beslut, hvilket lydde sålunda: "Att Riksdagen, med afslag å 25:te punkten i så väl Kongl. Maj:ts proposition som i det Särskilda Utskottets Utlåtande, måtte i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes för näst sammanträdande Riksdag framlägga förslag om inrättandet af högre realklasser vid ett så stort antal af rikets elementarläroverk, att den reala bildningens behof derigenom må kunna anses behörigen tillgodosedt."

Herr Tornerhjelm: Efter uppläsandet af detta protokollsutdrag,

utdrag, anhåller jag att få yrka proposition på bifall till samma beslut, som af Andra Kammaren blifvit fattadt, och om ett sådant beslut kommer till Kongl. Maj:t, är jag, med fullt förtroende för Herr Departements-chefens tillmötesgående mot Kammarens bestämda önskingar, öfvertygad, att ett betydligt större antal realläroverk skola föreslås. I denna säkra förhoppning, som jag tror skall blifva visshet, yrkar jag proposition på bifall till Andra Kammarens beslut.

Herr von Möller: Jag har icke trötat Kammaren med något anförande, — när jag för min del icke kunnat gilla de förslag, rörande skolväsendet, som här varit föredragna, har jag nöjt mig med att lägga mitt nej i urnan; — men nu måste jag med några ord protestera mot det 25:te momentet i Utskottets betänkande. Här säges, att lärjungarnas antal i den reala liniens 4 öfre klasser är ringa, så ringa, att det icke skulle anses mödan värdt att upprätthålla realundervisningen vid alla de läroverk, der sådant hittills egt rum. Det heter vidare: "att det blefve möjligt att för en vida mindre summa, än den som nu utgifves för att vid alla de högre elementarverken upprätthålla en otillfredsställande undervisning på en reallinie, som oftast eger få, stundom ingen lärjunge, vid ett mindre antal läroverk åstadkomma en fullständig och god undervisning åt en talrikare skara af lärjungar, lifvade af gemensamma intressen och sträfvan den och ofta satta i tillfälle att der praktiskt förbereda sig för den verksamhet, som en gång skall blifva deras." Man har dock icke varit så sparsam, då det gällde att från 2- till 3-klassiga uppflytta en hop läroverk; men då det är fråga om den högre bildningen, anser man, att den största sparsamhet skall iakttagas. Jag kan för min del icke gilla en sådan åsigt. Enligt Kongl. Maj:ts proposition skulle det endast blifva städerna Örebro, Göteborg, Malmö och Carlskrona, hvilka skulle erhålla fullständiga läroverk; Utskottet har visserligen derjemte föreslagit, att två-åriga reala öfverklasser skulle upprättas vid elementarläroverken i Gefle, Norrköping, Jönköping och Carlstad, men äfven med denna jemkning i Kongl. Maj:ts förslag skulle rubbningen och olägenheterna blifva alltför stora, och särskildt skulle en sådan åtgärd innebära en verklig orättvisa mot de städer, såsom t. ex. Helsingborg och Halmstad, hvilka med betydliga uppoffringar uppbyggt egna läroverkshus, men hvilkas läroverk nu skulle i väsendtlig mån förlora betydelse och förmåga att uppfylla kommunens behof. Lika med den siste talaren tror äfven jag, att en sådan åtgärd skulle väcka mycket missnöje.

Då nu Utskottets förslag förkastats i Andra Kammaren, som i stället beslutit en underdånig skrifvelse, vill jag icke vara vidlyftig, utan yrkar bifall till Medkammarens beslut, i sammanhang hvarmed jag anhåller, att, då denna punkt är fördelad i tre moment, men Medkammarens beslut omfattar alla tre momenten, här måtte till afgörande på en gång företagas så väl mom. a som mom. b och c af 25:te punkten.

Sedan Kammaren, uppå gjord proposition, härtill lemnat bifall, föredrogs 25:te punktens öfriga moment b och c.

Herr Dahm. Först anhåller jag få göra den anmärkning, att jag är lika stor vän af den reala linien, som någon, och tror mig kunna ana att detta är framtidens skola; men detta oaktadt tror jag det är ganska stort skäl att betänka sig, innan man helt och hållet instämmer i Andra Kammarens beslut. Om jag fattar detta beslut rätt, innefattar det en uppmaning till Kongl. Maj:t att se till, att flera realskolor må inrättas i riket, detta naturligen i det syfte, att allt flere och flere ynglingar skola uppfostras af dessa realskolor. Jag tror dock, att detta beslut stödjer sig på en oriktig förutsättning. Det beror nemligen icke på skolornas antal, att det kommer många, som besöka dem. Man får icke säga, som det heter i anekdoten, att få vi lärare, nog få vi barn. Man kan icke trolia fram barn till en realskola, såvidt icke denna realskolas elever hafva något mål, till hvilket de kunna komma. Förhållandet är väl det, att när en fader sätter in sitt barn i skolan, så tänker han, hvad skall det blifva af det barnet. Det vet han icke, men den nästa tanken måste för honom blifva att söka göra världen så vid som möjligt för sitt barn. Han gör det icke, om han sätter in detta barn i en realskola, och derföre sätter han in det i en latinskola, för att det må sedermera kunna fortsätta studierna vid akademien eller gå ut i näringarne. Så länge det kvarstår, att icke någon får taga embets-examen utan latin, är jag öfvertygad, att våra realskolor skola stå tomma, men latinskolorna blifva öfverfyllda. När så är och då jag tror, att icke någon, som sett saken på närmare håll, kan bestrida detta, frågar jag, hvartill tjénar det att upprätta dessa skolor på alla håll, då de blifva tomma skolor. Om en fiskare kastar ut sitt nät på ett ställe, der han år efter år icke får några fiskar, kan man väl icke säga, att han handlar efter besinning, om han ändå fortfar att kasta ut det på samma ställe. Vi skulle göra på alldeles samma sätt. Real-läroverken hafva i många år verkat och resultatet är, att man vid många skolor enligt officiela statistiska uppgifter haft i medeltal noll elever och ett bråk deraf i hvarje klass. Huru skall man väl bära sig åt i sådant fall? Hade man också 1, 2 eller 3 elever i hvarje klass, är detta dock alldeles för litet; ty det skulle vara högst ovanligt, om en skola med blott ett par elever kunde blifva en god skola, emedan de skulle sakna det uppmuntrande för både lärare och lärjungar, som uppkommer deraf att de sistnämndes antal är lagom stort. Jag dömer som praktisk skollärare och anhåller, att Herrarne må tänka på den saken, att man icke kan skaffa barn i skolan lika lätt, som det är att tillskapa skolor, och har man icke barn i skolan, hvartill skall den då tjéna? Jag har i Utskottet icke ens kunnat biträda den utvidgning af Kongl. Maj:ts förslag, Utskottet tillstyrkt; ty då jag räknat öfver elevernas antal på den reala linien, har jag funnit, att de mycket väl skulle kunna undervisas i de af Kongl. Maj:t föreslagna realskolorna. Det tyckes som en talare skulle alldeles hafva förbisett, att det enligt föreliggande förslag skall finnas real-undervisning i alla skolor; de äro nemligen icke rena latinskolor, emedan det finnes real-undervisning till ö:te klassen, och då man vet, att två tredjedelar af dem, som gå på reallinien, lemna skolan i ö:te klassen för att gå ut i lifvet, torde det icke vara skäl

att göra så stora kostnader för inrättande af 20 å 30 realläroverk, hvartill man omöjligan kunde få lärjungar. Dertill kommer, att man i hast icke kan få dugliga lärare. Kunde det då icke vara skäl att göra ett försök med de skolor, som äro af Kongl. Maj:t föreslagna, och när behovet i detta fall blifver tydligare, öka deras antal i den mån sådant erfordras. Mig synes, som detta vore klokt. Man har anmärkt, att detta afsåge endast en penningefråga, men så förhåller det sig väl ej alldeles. Saken är verkligen något mer än en penningefråga; ty äfven om Riksdagen hade anslagit penningar till dessa skolor, skulle jag för min del icke anse deras inrättande vara något klokt, ty att inrätta skolor rörande hvilka man tydligt kan förutse, att de skola blifva tomma eller särdeles glest befolkade, vore att antaga tjänstemän för att göra intet, hvilka antagligen snart till följd af sysslolöshetens vanliga inflytande blefve oduglige att göra något.

Jag yrkar *bijall* till mom. a och b men *afslag* å mom. c af 25:te punkten.

Herr Rydin. Då vi nu kommit till den 25:te punkten, som bestämmer huruledes de särskilda bildningslinierna skola anordnas i de särskilda läroverken, får jag här föreslå, att Kammaren måtte antaga hvad jag i min reservation hemställt. Man har vid denna anordning två sätt att gå tillväga; det ena är det som för närvarande finnes hos oss och hvilket blifvit följdt i Danmark, eller att vid samma läroverk behålla båda linierna, men med rättighet för Kongl. Maj:t, om han finner att den ena eller andra linien icke är tillräckligt besökt, att låta den ligga nere; det andra sättet är det, som Departementschefen här föreslagit, eller att det skall finnas vissa skolor, som hafva real-undervisning, och andra för den klassiska bildningen, med bibehållande af ett fåtal, som skulle hafva både real och klassisk undervisning med fullständigt skilda linier. När man emellertid, likt Herr Departementschefen, har afvikit från den nuvarande grunden och ej vill vid alla läroverk behålla båda linierna, utan ock förlägga de särskilda bildningslinierna vid särskilda läroverk, så kan med skäl frågas, huruvida icke den grundsats, som nu allt mer framhållies och fått sitt uttryck i min reservation, bör komma i fråga att tillämpas. Bör icke, på samma gång man med fullt skäl söker att se den allmänt medborgerliga bildningen tillgodo, man äfven se till att skolan fyller sin uppgift, att bibringa de elementära kunskaper, som i den civiliserade världen ännu anses såsom grundläggande för en högre humanistisk bildning. Om det ock är klart, att för de flesta uppfostran afser en allmänt medborgerlig bildning, så frågas, huruvida detta skall ske med uppoffring af de klassiska studiernas ordentliga bedrivande? Skall Sverige afsäga sig den rätt det har och tillshuta de tillfällen, som nu finnas, att i skolan gifva en allvarlig grundläggning för humanistiska studier? Skola vi öfvergifva den historiska grundvalen för vårt undervisningsväsen, som alltid bibehållit ett visst antal fullständiga lärdomsskolor? Skall tillfälle till beredelse till vetenskaplig bildning uppoffras, därför att de som stanna vid allmän medborgerlig bildning äro så många? När man besinnar, hvad in-

flytande på den vetenskapliga utvecklingen och på hela vår historia gifvits af våra store konungar och statsmän, som hyllat den åsigt, att *“kunskap är makt”*, och därför lade vikt på, att den högre bildningen skulle ses tillgodo, hvarigenom Sveriges läroverk fått en högre lyftning, än i andra länder med mycket större hjälpkällor, så vill jag fråga, hvar skulle vi väl stå, om icke denna högre bildning genomgått vår historia? Man må resonnera huru man vill, är det dock säkert, att den allmänt medborgerliga bildningen ej kan utveckla sig utan att den vetenskapliga bildningen går i spetsen; hurudant vore vårt nuvarande kultur tillstånd och politiska utveckling utan vetenskaplig ledstjärna? Att vidtaga en anordning, som väl synes höja den medborgerliga bildningen, men försvårar förberedelsen till vetenskaplig bildning, är betänkligt för bådadera. Det må vara, att jag dömer af min subjektiva öfvertygelse i denna sak, som dock är bestämd af mitt intresse för såväl den vetenskapliga som den allmänt medborgerliga bildningen, och möjligen ser spöken, som ej finnas; men jag har under hela denna debatt icke erhållit någon enda positiv antydning af Departementschefen, huruledes de bristfälligheter, som jag i min reservation angifvit i detta förslag, hvilket här ligger för oss i embryoniskt tillstånd i mellanmeningarne till de allmänna satsar som utgjort föremål för öfverläggning, skola kunna afhjelpas, och huru detta förslag skall kunna tillfredsställa de fordringar man har både på den vetenskapliga och allmänt medborgerliga bildningen. Till följd af dessa förhållanden och på sätt af Departementschefen blifvit yttrade, att han icke ansett sig vara vederlagd af hvad under debatten förekommit, anser jag mig också icke haiva blifvit vederlagd af Departementschefen, utan får dertföre i denna punkt, vidhållande min reservation, anhålla, att åt den högre bildningen måtte vissa läroverk räddas och att dessa måtte få den särskilda metod sig anvisad, som för grundläggande af denna högre bildning erfordras, och hvilken måste vara helt annorlunda, än för den allmänt medborgerliga bildningen.

På grund af hvad jag sålunda yttrat och i min reservation vidare anført, får jag yrka: *“att Riksdagen ville, med afslag på Kongl. Maj:ts proposition, i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t, efter vederbörandes hörande, täcktes taga denna fråga i förnyadt öfvervägande och dervid pröfva, huruvida icke undervisningen vid statens elementarläroverk så kunde ordnas, att de lägre fem- och tre-klassiga läroverken och vissa af de högre elementarläroverken finge till sin hufvudsakliga uppgift att hvart och ett på sitt stadium och med sin särskilda kursafslutning bibringa allmän medborgerlig och real bildning, medan vissa af de högre elementarläroverken finge till sin uppgift att företrädesvis grundlägga de vetenskapliga insigter, som vid universiteten vidare utbildas med klassisk bildning till grundval; och att undervisningsplanen för de särskilda läroverken lämpas efter hvad å ena sidan olikhet i bildningslinier och å andra sidan olika kursafslutning kunna fordra; samt att Kongl. Maj:t derefter täcktes för Riksdagen framlägga det förslag till förändringar i nuvarande läroverksorganisation, som Kongl. Maj:t pröfvar nödiga och öfver hvilka Kongl. Maj:t anser sig böra inhemta Riksdagens yttrande”*.

Jag har särskildt inlagt "*efter vederbörandes hörande*", då jag anser detta så mycket mera nödvändigt, som, derest fråga blir om olika organisation för olika läroverk, en sådan fråga ej kan lösas, utan att de särskilda stiftens läroverksstyrelser beredas tillfällen att afgifva yttrande om hvilka läroverk skola blifva lärdomsskolor och hvilka realskolor.

Grefve Hamilton, Henning: Såväl Kongl. Maj:ts proposition som Andra Kammarens beslut synas mig i denna punkt hafva olägenheter, som hindra mig att gifva dem min röst. Den förra åsyftar nemligen en, efter min uppfattning, allt för stor inskränkning af de tillfällen, som nu äro ynglingar erbjudna att i offentliga skolor förvärfva realbildning. Andra Kammarens beslut har åter den olägenhet, att kunna föranleda en hastigare förökning af de reala läroverken, än landets behof kräfver. Ordalagen antyda nemligen en brist på tillfällen att förvärfva insigter i de reala ämnena, under det att likväl så väl af de uppgifter, hvilka af läroverks-komitéeen blifvit meddelade, som af oss nu föreliggande handlingar, ett motsatt förhållande synes vara ådagalagdt, då antalet af dem, som i de öfre klasserna begagna undervisningen på den reala linien, är högst obetydligt.

Herr Rydins förslag upptager deremot en tanke, som jag länge hyst och vid mer än ett tillfälle uttalat, hvarföre jag också nu måste understödja detsamma. Det framhåller nemligen nödvändigheten af att anordna särskilda läroverk för de olika bildningslinierna.

Såsom ledamot i läroverks-komitéeen har jag i en reservation uttalat samma åsigt, ehuru kostnaderna för dess genomförande hindrade mig att, emot komitéens pluralitet, vidhålla den. Jag kunde nemligen icke med ledning af för mig tillgängliga handlingar uppgifva, huru många läroverk af hvartera slaget, som i sjelfva verket vore behöfliga, eller de läroverk, der den ena eller andra linien utan olägenhet skulle kunna indragas, men att på alla ställen, der läroverk nu finnas, inrätta särskilda sådana för hvardera linien, skulle utan tvifvel medföra kostnader, hvilka så mycket heldre måste anees för stora, som de vore öfverflödiga. Öfverlemnas åter frågan till Kongl. Maj:ts pröfning, är regeringen i tillfälle att undersöka hvar det ena eller andra slaget af läroverk företrädesvis är behöfligt, och kan kostnaden för sakens genomförande, om den pröfvas ändamålsenlig, äfven minskas derigenom, att förändringen vidtages successivt i mån af lärarens afgång, tillfälle till deras förflyttning o. s. v.

Mot de båda liniernas skiljande och förläggande till olika läroverk har man anført hufvudsakligen tvenne skäl, hvilka jag anholder att något få beröra.

Det första är svårigheten för föräldrar och målsmän att allt för tidigt nödgas göra för barnens undervisning ett val, som mer eller mindre måste blifva bestämmande för deras framtida verksamhet. Härvid framställer sig likväl den frågan: när måste detta val göras vid en skolordning enligt Departements-chefens förslag? Jo, vid inträdet i 4:de klassen, eller då lärjungen uppnått 12 års ålder, men jag hemställer, om valet då är synnerligen mycket lättare än vid ynglingens 10:de år, eller om de anlag, barnet under de tre första skol-

åren visat, kunna vara afgörande i afseende på den bana det för sin framtid bör välja. Säger man att den, som i allmänhet har god fattningsgäfva, bör välja den klassiska linien, så är detta ett rent godtycke, emedan ett godt hufvud lika väl kan användas och komma till gagn på den reala. En allmän fallenhet för språk antyder ej, om det för gossen är fördelaktigare att egna sig åt studium af de döda eller af de lefvande språken. Anlag för matematik eller naturvetenskaperna hänvisa ingalunda företrädesvis på den reala linien, ty den som vill, såsom sitt lifs uppgift, egna sig åt dessa vetenskaper, gör visserligen bäst att välja den klassiska linien. Valet af lefnadsyrke bör således ej göras på grund af de anlag, barnet under de tre första skåren visat, om de också i vissa fall kunna tjena till någon ledning. Den som har en bestämd kallelse för den ena eller andra lefnadsbanan, bryter vanligen sin väg, oberoende af de hinder, som kunna möta under den tidigare åldern. I allmänhet saknas likväl en sådan kallelse, och valet är då osäkert, men också ofta mindre viktigt. Man må sedan anse det såsom en lycka, om föräldrars yrke eller lefnadsställning och icke deras fåfånga dervid blir afgörande.

Det andra skälet, som blifvit anfördt mot liniernas fullständiga afsöndring, har blifvit sökt i den gemensamma undervisningens sociala betydelse samt dess fördelaktiga inflytelse på den borgerliga sammanlefnaden och den allmänna samfundsandan. En sådan verkan skulle väl i sådant fall åstadkommas genom ynglingarnes personliga bekantskap, men denna är högst ringa utom den klass, hvar och en tillhör, och i alla händelser hvad betyder bekantskapen med några skolkamrater, som snart förloras ur sigte, mot de band af aktning och vänskap mellan män af olika yrken, som knyts i lifvets skola, der den verkligen bildade finner en annan måttstock för människors värde, än deras insigt i latin eller tyska. Det är ej skolstadgan, som borttagit klassskilnaderna inom samhället, och det är efter min uppfattning numera alldeles öfverflödigt, att hennes anordningar lämpas efter detta ändamål. Det finnes emellertid ännu en fördom att bekämpa, hvilken förtjenar någon uppmärksamhet. Man iakttaget beklagligen ej sällan, huru de ynglingar, som valt den klassiska linien, ringakta dem, som gå på den reala, och jag tror mig å andra sidan ej misstaga mig om jag säger, att man ej sällan finner framstående naturforskare misskänna den klassiska bildningens värde. Detta missförhållande har icke blott icke kunnat förekommas genom de båda bildningsliniernas sammanhållande i gemensamma läroverk, utan har tvärtom till någon del i dessa alstrats derigenom, att det företräde, som blifvit den klassiska linien tillerkändt, framkallat å ena sidan fåfånga och å den andra afund eller bitterhet. Så vidt dess undanrödjande kan bero af läroverken, synes det mig icke kunna ske på annat sätt, än att dessa inrättas så, att både klassisk och real bildning i dem komma till sin fulla rätt och der bibringas utan att af hvarandra lida intrång.

Det är till detta mål, Herr Rydins förslag syftar. Om de båda bildningslinierna förläggas till skilda läroverk, får undervisningen i hvarje sådant blott ett mål och kan ordnas uteslutande för detta. Tiden då hvarje ämne bör inträda, likasom det omfång hvare det bör

meddelas, kan på ändamålsenligaste sätt bestämmas. Skoltiden bör ock kunna något förkortas. Då Departements-chefen ansett, att man genom att i de högre klasserna gifva reallinien särskilda lärare, skulle på 4 års undervisningskurs vinna ett, torde ej vara för mycket om jag antager, att man genom liniernas fullständiga åtskiljande skulle på hela skoltiden vinna lika lång tid eller ett år. Det väsendtligaste är dock kanske, att skolan en gång kunde få en ro, som hon länge till undervisningens förfång saknat. Hvardera bildningsliniens förfäktare finna, att skolan ej gör nog för hvad de anse väsendtligast, och häraf hafva följt ständiga yrkanden på förändringar, hvilka knappt hunnit vidtagas, förr än de framkallat nya anledningar till missnöje och nya önsknningar. Jag vet väl, att skolan, likasom allt annat, måste vara underkastad förändringar, ty ett stillastående är död, men hon bör befrias från dessa ständiga yttre påtryckningar, som hämma hennes verksamhet, och i sjelfva verket hindra i stället för att befroda en jemn och derföre sund utveckling af hennes krafter.

Kanske har jag yttrat mig allt för länge i denna fråga, men hon har under många år legat mig om hjertat, och jag har derföre ej kunnat undgå att med begärlighet omfatta det tillfälle, Herr Rydins förslag lemnat mig, att en gång med större fullständighet uttala min åsigt. Jag röstar för bifall till Herr Rydins förslag.

Herr Statsrådet Wennerberg: Diskussionen rör sig för närvarande kring två särskilda frågor, båda ganska viktiga. *Den ena* rörer antalet af de reala elementarläroverk, som böra finnas, och är onekligen en fråga af vikt för de lokala intressena. *Den andra* afser ordnandet af undervisningen vid elementarläroverken i dess helhet — en fråga, som under två hela dagar i sina särskilda delar blifvit af Kammaren skärskådad, hvari en mängd beslut fattats, och som dock nu åter upptages i hela sin vidd. Då jag alltså ånyo nödgas uppträda till försvar för Kongl. Maj:ts proposition, utan att få uteslutande egna det åt den föreliggande punkten, vågar jag hoppas, att Kammaren, hvars uppmärksamhet jag så ofta tagit i anspråk under denna långvariga öfverläggning, icke skall finna mig missbruka dess tålmod, om jag åter något utförligare yttrar mig.

Hvad den första frågan angår, är den onekligen af mindre allmän vikt. Detta har jag såväl här som i den Andra Kammaren framhållit, redan första dagen, som läroverksfrågan var före. Vill Riksdagen bestå erforderliga medel, finnes ingenting i den Kongl. propositionen, som lägger något särskildt hinder i vägen för ett ökande af realläroverkens antal. Derföre är ock det beslut, i hvilket Andra Kammaren i detta hänseende stannat, ej af sådan betydelse för undervisningsfrågan i dess helhet, att densamma skulle genom detta stå eller falla. Beslutet åsyftar helt enkelt att, på flera ställen än i Kongl. propositionen blifvit föreslaget, få reala läroverk inrättade; och kommer en skrifvelse i denna riktning att från Riksdagen till Kongl. Maj:t aflåtas, återstår endast den svårigheten att finna, hvarest det streck skall sättas, hvarigenom antalet bör begränsas. Enligt Kongl. Maj:ts proposition hafva jemnt så många reala läroverk blifvit föreslagna, som till en början äro nödvändiga, dels för att till-

godose de större lokala intressena, dels för att tillfredsställa den å reala linien studerande ungdomens behof. Beviljar Riksdagen medel till beredande af real-undervisning vid samtliga eller ett betydligt större antal elementarläroverk, än Kongl. Maj:t och Utskottet föreslagit, så lärer dock ingalunda derigenom det förhållande förändras, som under flera föregående år egt rum, nemligen att realliniens elevantal sjunker. År 1868 uppgick realisternas antal till 406, 1869 till 390, 1870 till 375, 1871 till 343 och 1872 till 318. Det torde alltså vara klart, att det icke är genom ett *ökande* af de reala läroverkens antal, som de reala studierna skola komma att af ett större flertal ynglingar omfattas. Jag har ansett att dessa studier fastmer skulle blifva höjda och med mera förtroende komma att omfattas derigenom, att man på allvar försökte att uti de reala läroverk, som finnes verkliga behöfliga, bereda en *fullgod* undervisning. Beträffande antalet af dessa läroverk, har jag vidare ansett, att sådana borde anordnas till en början i de städer, hvilkas elementarläroverk visat sig hafva största tilloppet af realister; och jag har hållit före, att det skulle vara rättast, att endast i mån af behof sedermera inrätta ytterligare erforderliga reala läroverk, och att ej genast anslå medel till flera, der de sannolikt skulle vara bortslösade. Så skulle blifva förhållandet, om t. ex. i de norrländska städerna nu upprättades särskilda reala läroverk med tillräckliga lärarekrafter. I Hernösand har under de 5 sista åren i medeltal funnits 4,8 realist, i Östersund 0,8, i Umeå 4,2 och i Luleå 2,2. Att fordra anslag för uppehållande af reala läroverk, som blott då och då besökas af några elever, kan svårligen anses lämpligt. Och vill man påstå, att detta kan hjälpas derigenom, att man vid behof anställer extra lärare, och under tiden begagnar sig, så godt man förmår, af de otillräckliga ordinarie lärarekrafter, som finnas, så återfaller man i det nu vanliga sättet för realundervisningens bedrivande, hvilket, enligt min tanke, just varit det, som dragit ned och skadat denna undervisning. Man måste därför, om också blott vid några få läroverk, förskaffa en fullt tillfredsställande undervisning åt den reala linien. Äfven detta fordrar ökade anslag. För de i Kongl. Maj:ts proposition föreslagna treåriga läroverken fordras 9,000 R:dr för hvartera, enligt normalstat. Om, på sätt här blifvit ifrågasatt, dels en tvåårig och dels en fyraårig realkurs anordnas, blifva naturligtvis kostnaderna för den förra mindre och för den sednare större. Genom beviljande af dessa större och mindre anslag till alla de nuvarande fullständiga läroverken skulle visserligen med säkerhet tillräckligt lärare komma att finnas, men ingalunda med säkerhet tillräckligt lärjungar, och man skulle således få aflöna lärare, som stundom ej hade något att göra. Det må anses svårt, att någon gång en yngling på reala linien, efter genomgående af läroverkets fem första klasser, ej vidare vid samma läroverk kan erhålla undervisning. Han kan dock erhålla den på några mils afstånd. Sådant är fallet redan nu för dem, som äro boende på landsbygden, och sådant har ock varit fallet, i vida större omfattning, under den tiden, då kommunikationerna voro i ett helt annat skick än nu. Utan klagan underkastade sig då äfven fattiga föräldrar de med resorna förenade besvär och kostnader. Nu nöjer man sig icke med

mindre än att man får läroverket till sig, ja, man fordrar till och med, att det skall finnas, äfven om tidtals inga lärjungar besöka det. Vill man åter till en början ej gifva realläroverken en så stor utsträckning, utan sätta en viss billig gräns i detta hänseende, så är det min öfvertygelse, att, med huru mycken urskilning och samvetsgrannhet än denna gräns bestämmes, skola likväl de lokala intressena, som icke fått sin önskan uppfylld, söka göra sig gällande på statens bekostnad; och det skall från en mängd orter komma att heta: den och den staden har fått ett realläroverk, men ej vi, ehuru väl ett sådant läroverk är för oss fullt lika viktigt. Detta skall också kunna sägas med mera skäl då än nu; ty ju flera kommuner, som få dessa läroverk, desto flera skola finna sig berättigade att fordra dem.

Jag öfvergår nu till den andra och vida vigigare frågan, som blifvit upptagen af Herr Rydin och vidare behandlad af en talare här i mitt granskap. Att den förstnämnde af hvad som af mig yttrats under den långa öfverläggningen i denna fråga ej funnit sig i någon af sina anmärkningar vederlagd, förundrar mig föga. Jag har ej heller åsyftat, att *han* skulle finna sig vederlagd, ej heller att *jag* skulle bibringa honom andra åsikter än dem han hyser. Jag har endast sökt att försvara mig; om detta försvar stundom sett ut att vara något mera än blott och bart ett försvar, är detta något, som knappt kunnat undvikas vid en diskussion, så beskaffad som den, i hvilken han nödgat mig ingå. Jag lemnar emellertid helt och hållet åt Kammararens upplysta omdöme att afgöra, i hvad afseende och i hvad mån en vederläggning skett. Jag skall ej inlåta mig på något ytterligare försök i den vägen, fullt förvissad om riktigheten af den gamla satsen: "contra principia negantem disputari non potest".

Hvad nu Herr Rydins egna åsikter rörande läroverksorganisationen beträffar, så vidhåller han sitt yrkande, att de lägre elementarläroverken och vissa bland de högre borde hafva till sitt särskilda mål att, hvar och ett på sitt stadium och med sin särskilda kursafslutning, bibringa allmän medborgerlig och real bildning, under det andra af de högre elementarläroverken — de i stiftsstäderna och Stockholm — skulle, hvilande på en klassisk grund, hafva till uppgift, att företrädesvis grundlägga de vetenskapliga insigter, som vid universiteten vidare borde utbildas. Han tyckes alltså utgå från den grundåsigtten, att i de flesta och mindre kommunerna barnens naturanlag hänvisa dem åt de reala studierna eller i allmänhet åt en lägre bildnings inhemtande och deremot i hufvudstaden och stiftsstäderna åt de klassiska studierna och öfverhufvud åt emottagandet af en högre odling. Mine Herrar, erfarenheten lemnar ej sitt vitsord, att det så förhåller sig. I våra småskolor hafva ofta Sveriges lärdate män börjat sina studier. Der visade sig först deras framstående anlag, der uppmärksammades de af lärarne, och dessa eller föräldrarne skaffade den rikt begåfvade gossen den undervisning, som hans förmåga af utbildning kräfde. At hvilket håll af verksamhet hans håg ledde, hindrade icke den första undervisningen hans framkomst. Men hvad gör man genom detta förslag? Man afskar på de flesta ställen sjelfva möjligheten, åtminstone för de mindre bemedlades barn, att erhålla en första undervisning, lika tjenlig till underlag för en högre real

som klassisk bildning. En sådan anordning af våra läroverk strider så allt för mycket mot de åsigtter i undervisning, som sedan lång tid gjort och ännu göra sig gällande, att jag skulle hafva betviflat blotta dess ifrågasättande, derest det ej skett. I intet annat land gifves väl en så med rätta berömd och lätt tillgång till högre bildning som hos oss, och männe icke just i denna lätthet att komma i åtnjutande af en god elementarundervisning, en af de betydelsefullare faktorerna till vårt folks kultur är att söka? Denna lätthet skulle genom antagandet af ett sådant förslag, som det nu framställda, alldeles försvinna. Derigenom skulle äfven vårt undervisningsväsende rubbas i sin pågående utveckling. Det har sedan långt tillbaka funnits både klassisk och real undervisning jemte hvarandra i våra skolor. Den sistnämnda var väl jämförelsevis eftersatt och, enligt nutidens begrepp, otillfredsställande, men de särskilda anlagen erkändes dock öfver allt såsom berättigade att utveckla sig *fritt*. Om nu den studerande ungdomen i vissa trakter skulle nödgas gå in på den klassiska linien, i andra åter på den reala, till följd af de der befintliga läroverkens ensidiga beskaffenhet, så sluppe man onekligen det bekymmersamma valet af bildningslinie. Predestinationen afgjorde det.

Den talaren i mitt granskning, hvilken, liksom den förre, ansåg sig kunna upptaga läroverksfrågan i dess helhet till förnyad diskussion, ville ej sätta något stort värde på den längre tid, som, enligt Kongl. Maj:ts proposition, skulle lemnas lärjungarne eller deras målsmän, att för dem bestämma vitæ genus. Värdet kommer nog att sättas af hvarje om sina barns framtid omtänksam fader eller målsman, och att detta värde ej skall sättas lågt, derom förvissar mig den mycket allmänna klagan, som nu förspörjes öfver det tidiga bestämmandet af studieriktning. Utan betydelse fann ock samme talare det sociala syfte vara, som skulle ligga i gemensamheten af den första undervisningen. I nyare tider har man dock ansett det verka godt, att de olika samhällsklasserna komma i beröring med hvarandra i skolan. Jag bekänner mig till den åsigtten och tror, att ju mindre ytlig och kort denna beröring göres, desto mera godt skall den kunna åstadkomma. Någon uttömmande bevisning för eller emot riktigheten af dessa olika åsigtter lärer från ingendera sidan kunna presteras.

Herr Tornerhjelm: Sedan Herr Departements-chefen anslutit sig till mitt yrkande, har jag intet att tillägga. Hvad Herr Rydins reservation vidkommer, tror jag den vara af den siste ärade talaren vederlagd och att den ej kan antagas utan att Kammarens beslut i föregående punkter skulle upphävas.

Herr Carlson: I den stora fråga, som här nu blifvit berörd, och som gäller vårt skolväsende i sin helhet, vill jag, då någon åtgärd i detta hänseende väl icke nu kan beslutas, icke vid detta tillfälle närmare ingå, utan endast erinra om hvad jag redan haft äran yttra, att när man en gång kommer till ett slutligt ordnande af vårt undervisningsväsende, så måste läseplanens anordning sättas i nära förbindelse med sjelfva organisationen. Upprättandet af läroverk särskildt afsedda för meddelandet af undervisning på den klassiska linien, der denna således ostörd skulle få utveckla sina krafter, anser jag godt

och nyttigt, ehuru jag tror att sådana icke kunna blifva allmänna utan komma till stånd endast på jembörelsevis färre ställen. Redan nu finnes ett och annat läroverk, der de båda bildningslinierna äro i verklighet skilda. Antalet af sådana läroverk skulle kunna ökas, och om detta sker på de ställen, der lärjungeantalet är störst, och der båda linierna således kunde finnas, lärar ingen anledning uppkomma till den klagan, att en yngling inskränktes i sitt fria val af bildningen. Det säger sig sjelft att icke alla läroverk skulle kunna så inrättas i vårt vidsträckta och glest befolkade land, hvars på olika orter så högst olika beskaffenhet för öfrigt vid praktiska åtgärder i denna som i andra förvaltningsgrenar ofta gör ett olika förfaringssätt i olika fall nödvändigt. Men jag tror att häri ligger en tanke, som förtjänar uppmärksamhet och som på några ställen kan förverkligas, utan att man derigenom betager lärjungarne valet af framtida kallelse.

Hvad jag i afseende på denna punkt hufvudsakligen ville anföra är, att den grundsats som innehålles i Kongl. Maj:ts förslag, nemligen indragning af den reala linien vid en del läroverk, är riktig och fullt praktisk vid sakernas nu varande ställning. En annan fråga blifver, vid *huru många* läroverk indragningen skall verkställas. För min del har jag trott att man borde öka det föreslagna antalet och jag skulle hafva tagit mig friheten i sådant hänseende framställa ett förslag, något afvikande från Utskottets, om jag ej ansett att jag, vid den ställning hvori frågan för närvarande befinner sig, med ett sådant förslag endast skulle hafva onödigtvis upptagit Kammarens tid. Ty jag kan icke annat än förutsätta, att, då här finnas tre eller fyra olika förslag om hvilka läroverk skola komma i åtnjutande af reala öfverklasser, vi svårligen lära kunna förena oss om en mening. Äfven om så skulle ske, hafva vi emot oss Andra Kammarens beslut om en i allmänna ordalag affattad skrifvelse, och när specifika beslut sättas mot en generel skrifvelse, blir det vanligen den sednare som segrar. Derfor anser jag för min del en vidare diskussion om de särskilda läroverken här icke ändamålsenlig, utan att Kammaren lämpligare skulle antaga en skrifvelse, ungefärligen af samma lydelse som den af Andra Kammaren beslutade; jag anhåller blott att deri få föreslå ett tillägg. Medkammarens skrifvelse motsvarar endast mom. b och c af 25:te punkten, men ingenting är i skrifvelsen sagdt angående mom. a. Jag hemställer därför, att Kammaren ville besluta, "att Riksdagen, med godkännande af den grundsats, att reallinien i de öfre klasserna vid en del af läroverken bör indragas, men med afslag å 25:te punkten i så väl Kongl. Maj:ts proposition som det Särskilda Utskottets utlåtande, skulle i underdånig skrifvelse, anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes för näst sammanträdande Riksdag framlägga förslag om inrättandet af fyra högre realklasser vid ett så stort antal af rikets elementarläroverk, att den reala bildningens behof derigenom må kunna anses behörigen tillgodosedt". I denna skrifvelse ligger visserligen en riktning att få ett något större antal realläroverk än Kongl. Maj:t föreslagit, men den innehåller ej något som stör planens, nemligen att samla den reala undervisningen vid ett något mindre antal läroverk än nu är fallet. Jag tror att den reala bildningen icke kommer att förlora derpå utan snarare att vinna.

Herr Rydin: Min uppmärksamhet har fästats derå, att frågan om de 3- och 5-klassiga läroverken, hvarom början af mitt skrifvelse-förslag handlar, redan är afgjord och jag anhåller derföre att få gifva mitt förslag följande förändrade lydelse:

Att Riksdagen, med afslag af så väl Utskottets förslag som ifråga-varande punkt i Kongl. Maj:ts proposition, anhåller, det Kongl. Maj:t täcktes efter vederbörandes hörande taga i öfvervägande, huruvida icke flertalet af de högre elementarläroverken finge till sin hufvudsakliga uppgift att bibringa allmän medborgerlig bildning, medan vissa af dem finge sig ålagdt att företrädesvis grundlägga de vetenskapliga insigter, som vid universiteten vidare utbildas med klassisk bildning till grundval, och derefter för Riksdagen framlägga det förslag till förändringar i nuvarande utgiftsstat som af en sådan anordning kunna påkallas.

Herr Nordström: Jag vill endast tillkännagifva, att jag förenar mig med Herr Carlson.

Grefve Hamiltøn, Henning: På sätt Herr Departements-chefen anfört, har diskussionen här rört sig om två särskilda frågor, nemligen dels ökandet eller minskandet af de reala läroverkens antal och dels om den i Herr Rydins reservation uttryckta mening, hvilken jag tagit mig friheten att understödja. I afseende på den första frågan synes mig Herr Departements-chefen egentligen hafva ådagalagt oriktigheten af Andra Kammarens beslut, då den under en tid, då det visat sig att de reala läroverken i de högre klasserna saknat lärjungar, ökat antalet af läroverk der real öfverbyggnad skulle finnas. Det är härvid en punkt af Departements-chefens yttrande, i hvilken jag måste hysa en alldeles motsatt åsigt. Han yttrade nemligen, att denna fråga var en ekonomisk fråga, med hvilken regeringen icke hade något att göra, och att således, huru obefogade Riksdagens önskningsar än kunde vara, Regeringen skulle dertill lemna sitt bifall. Jag föreställer mig att Regeringens uppgift är en annan och högre än att säga ja till Riksdagens beslut äfven i de fall, då Regeringen icke anser dem gagneliga. Jag tror likaledes, att om Riksdagen vill inrätta läroverk, der sådana icke äro af behofvet påkallade, Kongl. Maj:t har full rätt och jag vågar säga pligt att icke begagna de medel Riksdagen för sådant ändamål ställt till Kongl. Maj:ts disposition.

I afseende på den sednare frågan har Herr Departements-chefen anslagit våra känslor, erinrande om den höga plats Sverige intagit såsom kulturstat och det på en tid då våra läroverk voro helt annorlunda inrättade än nu. Jag vågar fråga: funnos då klassiska läroverk i hvarje stad? Nej: och jag betviflar icke att de män, som beredt sig ett vetenskapligt rykte i främmande land, fått göra sig besvär för sin lärdom. Mången af dem gick utan tvifvel till en början i ganska enkelt inrättade skolor med lärare af underordnad förmåga, men deras anlag beredde dem tillträde först till de få klassiska läroverk som då funnos och sedermera till universiteten. Detta skedde på en tid då kommunikationerna ej voro så goda som nu. Många bland

de utmärkta männen fingo säkerligen gå till fots till stiftsstäderna, de enda der den bildning, hvaraf de voro i behof, kunde erhållas. Det har anmärkts, att Herr Rydin icke uppgifvit antalet läroverk, der en fullständig klassisk bildning skulle erhållas, utan blott föreslagit att Riksdagen ville anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga frågan i öfvervägande. Detta är också efter min tanke allt hvad som behöfs. Med sjelfva antalet hafva vi nu ej något att göra.

Det är slutligen sagdt, att det skulle vara en inkonsequens af Kammaren att fatta ett beslut i öfverensstämmelse med Andra Kammarrens. Vi hafva dock nyss beslutit att ett läroverk, uteslutande egnadt åt den reala bildningen, skall inrättas i Stockholm. Jag kan då icke finna att det är en inkonsequens att anhålla, det Kongl. Maj:t ville taga i öfvervägande, huruvida icke äfven läroverk uteslutande för klassisk bildning må upprättas. Icke heller är det en inkonsequens i förhållande till de beslut, som hittills äro fattade, ty de afse förändringar, som omedelbart kunna vidtagas i nu gällande skolordning, då deremot Herr Rydins förslag afser något som i en framtid kan lända till en förändrad organisation af läroverken. Jag kan således ej inse att Kammaren är förhindrad att bifalla Herr Rydins förslag.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag vill endast föreslå en liten omflyttning i ordställningen uti Herr Carlsons förslag, så att orden "med godkännande — — — — — indragas" må flyttas efter orden: "med afslag å — — — — — utlåtande".

Jag tror att genom en sådan omflyttning mera sammanhang åstadkommes i Riksdagens beslut.

Herr Carlson: Jag anhåller endast att få tillkännagifva, att jag icke har något att invända mot den af Grefve Mörner föreslagna omflyttning i mitt förslag; men vill tillika anmärka, att jag tror det vara lämpligare och mera öfverensstämmande med Kammarens förut fattade beslut, om skrifvelsen finge den lydelse, att Riksdagen, med afslag å 25:te punkten i så väl Kongl. Maj:ts proposition som det Särskilda Utskottets utlåtande men med godkännande af den grundsats, att reallinien i de öfre klasserna vid en del af läroverken bör indragas, skulle i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes för näst sammanträdande Riksdag framlägga förslag om inrättandet af högre realklasser vid ett så stort antal af rikets elementarläroverk, att den reala bildningens behof derigenom må kunna anses behörigen tillgodosedt.

Jag förenar mig således med Grefve Mörner, dock med den förändring att ordet "fyra" utgår.

Herr Berlin: Jag anhåller att få förena mig med det af Herr Carlson och Grefve Mörner framställda förslag, dock tror jag att ordet "fyra" bör uteslutas.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade framställts föl-

jande yrkanden, nemligen: 1:o af *Herr Widén*, att Kammaren måtte fatta ett så lydande beslut: "att Riksdagen, med afslag å 25:te punkten i såväl Kongl. Maj:ts proposition som det Särskilda Utskottets utlåtande, skulle i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes för näst sammanträdande Riksdag framlägga förslag om inrättandet af högre realklasser vid ett så stort antal af rikets elementarläroverk, att den reala bildningens behof derigenom må kunna anses behörigen tillgodosedt"; 2:o af *Herr Dahm*, att Kammaren måtte bifalla mom. a och b men afslå mom. c af den förevarande punkten; 3:o af *Herr Rydén*, att Kammaren skulle fatta ett beslut af följande innehåll: att Riksdagen, med afslag af såväl Utskottets förslag som ifrågavarande punkt i Kongl. Maj:ts proposition, anhåller, det Kongl. Maj:t täcktes efter vederbörandes hörande taga i öfvervägande, huruvida icke flertalet af de högre elementarläroverken finge till sin hufvudsakliga uppgift att bibringa allmän medborgerlig bildning, medan vissa af dem finge sig ålagdt att företrädesvis grundlägga de vetenskapliga insigter, som vid universiteten vidare utbildas med klassisk bildning till grundval, och derefter för Riksdagen framlägga det förslag till förändringar i nuvarande utgiftsstat, som af en sådan anordning kunna påkallas; samt slutligen 4:o af *Herr Carlson*, att Kammaren måtte besluta som följer: "att Riksdagen, med afslag å 25:te punkten i så väl Kongl. Maj:ts proposition som det Särskilda Utskottets utlåtande men med godkännande af den grundsats, att reallinien i de öfre klasserna vid en del af läroverken bör indragas, skulle i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes för näst sammanträdande Riksdag framlägga förslag om inrättandet af högre realklasser vid ett så stort antal af rikets elementarläroverk, att den reala bildningens behof derigenom må kunna anses behörigen tillgodosedt".

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till den förevarande punkten, hvarvid svarades Nej, sedermera proposition på antagande af *Herr Widéns* förslag, då svaren utföllo med många Nej jemte några Ja, vidare proposition på bifall till Herr Dahms yrkande, hvilken proposition likaledes besvarades med många Nej jemte några Ja, ytterligare proposition på godkännande af *Herr Rydins* förslag, hvartill jemväl svarades många Nej jemte åtskilliga Ja, och slutligen proposition på bifall till *Herr Carlsons* förslag, då svaren gäfvos med många Ja jemte några Nej; och förklarades Ja nu hafva varit öfvervägande.

24:de punkten, mom. b.

Herr Widén:

Herr Bennich: Jag kan icke finna det ringaste naturliga samband mellan den förre talarens yrkande och det beslut vi fattat angående 25:te punkten. Lika litet som Andra Kammaren ansett sig vara förhindrad att bifalla hvad Utskottet föreslagit angående läroverket i Sundsvall, lika litet är denna Kammare förhindrad att fatta enahanda beslut.

Sundsvall är en ort, der reala studier mera än på de flesta stäl-
len kunna vara af behovet påkallade, alldenstund ett stort närings-
lif der utvecklat sig. Dess läroverk är femklassigt och förslaget går
ut på att det skall tillökas med fyra realklasser. Att afslå denna
framställning därför att man i skrifvelse begärt, att Kongl. Maj:t vill
tillse om icke flera läroverk än Kongl. Maj:t föreslagit böra förses
med real öfverbyggnad, synes mig inkonseqvent. Jag kan icke annat
än yrka bifall till Utskottets hemställan.

Herr Berlin: Efter det beslut, hvartill Kammaren kommit i
afseende å 25:te punkten, måste jag yrka afslag på mom. b af 24:de
punkten, ty det synes mig vara uppenbart, att om Kongl. Maj:t skall
kunna göra framställning om ordnandet af de reala läroverken i all-
mänhet, så bör icke något hinder läggas genom att nu besluta att
ett sådant skall i en viss stad anläggas. Hvad Stockholm angår är
ett särskildt förhållande, som är Kammarens ledamöter väl bekant.
Men jag tror ej heller att, såsom Herr Widén föreslagit, Sundsvall
bör särskildt nämnas såsom en ort, hvilken företrädesvis förtjenar
uppmärksamhet i detta hänseende. Beträffande de reala studier, som
der företrädesvis skulle kunna odlas, så, ehuru handeln der vunnit en
stark utveckling, tror jag likväl icke att samma förhållande eger rum
i afseende på industrien.

Grefve Hamilton, Henning: Jag instämmer med Herr Berlin
och finner, att, då Kammaren åt Kongl. Maj:t öfverlemnad ordnandet
af realundervisningen i allmänhet, det icke är skäl att påpeka något
särskildt läroverk såsom företrädesvis förtjent att komma i åtanka.

Herr Carlson: För min del instämmer jag med Herr Berlin
och finner hans yrkande stå i full öfverensstämmelse med det beslut
Kammaren förut fattat om att till Kongl. Maj:t framställa anhållan
om förslag, i hvilka orter läroverk med reala öfverklasser böra upp-
rättas. Jag föreställer mig, att Sundsvalls intresse äfven kommer att
tagas i öfvervägande af Kongl. Maj:t, som säkerligen skall skänka
det den uppmärksamhet det kan förtjena.

Häri instämde Herr *von Koch*.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad samt Herr Grefven
och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall
till det förevarande momentet och dels afslag derå; framställdes först
proposition på bifall till momentet, hvarvid svarades Nej, och seder-
mera proposition på afslag derå, som med Ja besvarades.

26:te punkten.

Bifölls.

27:de punkten.

Mom. a.

Grefve Ehrensvärd: Då, enligt till Kammaren ankommet protokollsutdrag, Andra Kammaren antagit förevarande punkt af Utskottets förslag med en förändring, hvilken är ganska obetydlig, anser jag mig skyldig hemställa, att Kammaren ville biträda det af Medkammaren fattade beslut. Det har följande lydelse: "att den af Kongl. Maj:t i nåder föreslagna normalstat icke måtte af Riksdagen fastställas; men att Riksdagen, för läroverkens fortsatta verksamhet och för tillämpning af de i Kongl. Maj:ts nådiga proposition angifna och af Riksdagen antagna eller utan erinran lemnade grunder för ordnande af elementarläroverken, måtte för år 1874 ställa till Kongl. Maj:ts förfogande det för samma läroverk nu utgående reservationsanslag, 1,691,047 R:dr 56 öre, äfvensom att Kongl. Maj:t behagade taga under öfvervägande behofvet af lönetillökning för elementarläroverkens lärare". Andra Kammaren har således beslutit att ställa ett reservationsanslag för år 1874 till Kongl. Maj:ts disposition, med full rätt att disponera det för genomförande af en reorganisation i enlighet med de af Riksdagen utan anmärkning lemnade grunder. För att således något resultat måtte vinnas, hemställer jag om proposition på det af Medkammaren fattade beslut.

Friherre af Ugglas: Det är endast i ett afseende som jag skiljer mig från den siste ärade talaren. Kongl. Maj:t och Utskottet hafva nemligen föreslagit, att detta anslag skall anvisas "för tillämpning af de i Kongl. Maj:ts nådiga proposition angifna och af Riksdagen antagna eller utan erinran lemnade grunder för ordnande af elementarläroverken". Då Kongl. Maj:t framlade sin proposition, eller rättare, då chefen för Ecklesiastik-departementet framlade sitt förslag till ordnande af elementarläroverken, så innefattade detta förslag åtskilliga grunder, hvilka i väsentlig mån kunde komma att inverka på kostnaderna för elementarläroverken. I afseende på dessa grunder hafva likväl Kamrarna fattat beslut, hvilka, efter min uppfattning, i icke obetydlig grad nedsätta de kostnader, som skulle hafva blifvit en följd af förslagens antagande oförändradt. Så har t. ex. denna Kammar funnit, att den reala liniens öfverbyggnad bör vara dels 4-årig och dels 2-årig, då Kongl. Maj:t föreslagit en 3-årig öfverbyggnad. Så hade vidare Kongl. Maj:t föreslagit, att ett visst maximiantal lärjungar för hvar klass skulle fixeras. Andra Kammaren har deremot lemnat detta antal obestämdt, hvilket åter inverkar på lärarnes antal och således äfven på kostnaderna. Med ett ord flera högst väsentliga förändringar hafva vidtagits i det Kongl. förslaget, och af det samma torde ej särdeles många grunder återstå, hvilka komma att medföra särskilda kostnader. Vid sådant förhållande, tror jag det vara rättast att utsluta allt tal om att anslaget anvisas "för tillämpning af grunderna o. s. v." och helt enkelt och sans phrases ställa det begärda anslaget till Kongl. Maj:ts disposition. Jag skulle således tro att beslutet kan erhålla följande lydelse: "att den af Kongl. Maj:t i nåder föreslagna normalstat icke må af Riksdagen fastställas, men att Riksdagen för läroverkens fortsatta verksamhet må för år 1874 anvisa enahanda belopp, som för innevarande år finnes för

för ändamålet anslaget, eller 1,691,047 R:dr 56 öre, att såsom reservationsanslag utgå; äfvensom att Kongl. Maj:t behagade taga under öfvervägande behovet af lönetillökning för elementarläroverkens lärare“. Och får jag hos Herr Grefven och Talmannen anhålla om proposition å detta redaktionsförslag.

Herr Faxé: Såsom jag uppfattat Friherre af Ugglas' förslag, innefattar det att anslaget fortfarande, såsom hittills, ställes till Kongl. Maj:ts disposition. Enligt Andra Kammarens beslut skulle anslaget deremot beviljas såsom ett extra anslag endast för 1874. Det är en väsendtlig skilnad och för min del instämmer jag i Friherre af Ugglas' förslag.

Herr Statsrådet Wennerberg: Jag är ej rätt säker om jag riktigt uppfattat Friherre af Ugglas' förslag, men det förefaller mig som om dess antagande skulle innebära en våda, enär det nuvarande reservationsanslaget är alldeles lika med det, som Utskottet föreslagit att öfverlemna till Kongl. Maj:ts disposition. Borttages nu de ifrågasatta orden, så heter det blott, att Riksdagen för läroverkens fortsatta verksamhet måtte ställa till Kongl. Maj:ts förfogande *det redan nu utgående* reservationsanslaget. Jag fruktar att det skall blifva svårt nog att under sådana förhållanden disponera detta anslag för de nya anordningar som äro föreslagna. "För läroverkens fortsatta verksamhet och för tillämpning af de i Kongl. Maj:ts nädiga proposition angifna och af Riksdagen antagna grunder" heter det i Andra Kammarens beslut. Detta gifver ingen anledning till missförstånd. Jag hemställer till Kammaren, huruvida Kongl. Maj:t skall kunna med full trygghet använda det ifrågavarande anslaget för detta nyss nämnda ändamål, om här fattas ett beslut, hvarigenom tillägget borttages, och det blott bestämmes, att anslaget skall utgå "för läroverkens fortsatta verksamhet".

Grefve Mörner, Carl Göran: Att stryka ut alla bestämmelser om det ändamål, hvartill de beviljade anslagen skulle användas, vore att alldeles tillintetgöra verkan af de beslut vi förut fattat. Orden "för år 1874", som förekomma i Andra Kammarens beslut, äro efter mitt förmenande alldeles onödiga, och de kunna dessutom föranleda den misstyding, att anslaget blir betraktadt såsom extra anslag.

Jag anhåller därför om bifall till Andra Kammarens beslut, dock med uteslutande af orden "för år 1874".

Grefve Ehrensvärd: Min uppmärksamhet har blifvit fastad derå att orden "för år 1874", som förekomma i Andra Kammarens skrifvelseförslag, skulle vara olämpliga, emedan anslaget från att stå på ordinarie stat derigenom skulle ändras till att blifva ett extra anslag. På grund häraf anser jag mig böra, med vidhållande i öfrigt af mitt förra yrkande, hemställa att orden "för år 1874" måtte få utgå.

Herr Carlson: Jag tror ej att det ligger någon stor fara uti
Riksd. Prot. 1873. 1 Afd. 4 Band.

orden "för år 1874", men har man ingenting emot en gemensam votering, tror jag väl att de kunna utgå. Hvad åter beträffar Friherre af Ugglas' förslag, att utesluta allt tal om grunderna, torde detta hafva goda skäl för sig och i alla händelser skulle ingalunda derigenom, på sätt den näst siste talaren förmenat, alla de föregående besluten upphävas. Grunderna äro af två slag, en del sådana som ligga inom skolan, i sjelfva läsplanen, och i fråga derom kan Kongl. Maj:t, utan att ett ord derom nämnes i denna punkt, verkställa allt hvad derom är yttradt och beslutet; en annan del sådana som röra förändringar i organisationen, och i detta afseende har frågans ställning undergått betydliga förändringar sedan Utskottet formulerade sin hemställan. Jag anser mig därför böra biträda Friherre af Ugglas' förslag.

Grefve Hamilton, Henning: Äfven jag anhåller att få instämma i Friherre af Ugglas' förslag, som med afseende på årtalet 1874 innehåller en rättelse i den Andra Kammarens skrivveiseförslag, hvilken äfven af de talare, som i öfrigt understödt detsamma, erkänts vara nödig. I de delar våra här fattade beslut angår sjelfva undervisningsplanen, beröra de en fråga, öfver hvilken Konungen eger att oberoende af Riksdagen besluta, och det är således uppenbart, att Friherre af Ugglas' förslag icke kan innefatta en inskränkning af Kongl. Maj:ts dispositionsrätt öfver de anslagna medlen. Hvad som nu synes mig angeläget är, att Kammaren fattar sitt beslut i anslagsfrågan, icke med afseende på den mening, som möjligen vid en blifvande gemensam votering kan göra sig gällande, utan med hänsyn till hvad Kammaren sjelf i föregående delar redan beslutit, och det är egentligen därför jag anser mig böra biträda Friherre af Ugglas' i enlighet med denna åsigt formulerade förslag.

Herr von Koch: Jag anhåller att få instämma i de yrkanden, som gjorts af Grefvarne Mörner och Ehrensvärd.

Om vi stryka ut de ord, som Friherre af Ugglas påpekat, tror jag att vi så godt som arbetat förgäfvades dessa dagar. Kongl. Maj:t har ju önskat höra Riksdagens tankar om organisationen i fråga, och det är under förutsättning, att de tankar Riksdagen yttrat skulle göra sig gällande, som vi eller åtminstone flere af oss bevilja de här ifrågasvarande anslagen.

Jag yrkar bifall till Grefve Ehrensvärds förslag.

Herr Statsrådet Wærn: Jag anhåller att orden "för tillämpning af de i etc." måtte få kvarstå, emedan det annars ej blir tydligt för Kongl. Maj:t hvartill anslagen skola användas; dessa ord lemna i afseende å bestämdhet ingenting öfrigt att önska, hvaremot deras borttagande skulle sätta Kongl. Maj:t i tvekan, hvartill anslaget skulle få användas. På grund häraf får jag anhålla om att orden bibehållas.

Herr Faxe: Sedan jag hört de af Herr Chefen för Finans-departementet uttalade betänkligheter vid ordens borttagande, har jag ansett mig böra frånträda mitt instämmande i Friherre af Ugglas' för-

slag och vill i dess ställe yrka bifall till Grefvarne Mörners och Ehrensvärds förslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats, dels af Grefve *Ehrensvärd*, att det förevarande momentet skulle bifallas med följande förändrade lydelse: "att den af Kongl. Maj:t i nåder föreslagna normalstat icke måtte af Riksdagen fastställas; men att Riksdagen, för läroverkens fortsatta verksamhet och för tillämpning af de i Kongl. Maj:ts nådiga proposition angifna och af Riksdagen antagna eller utan erinran lemnade grunder för ordnande af elementarläroverken, måtte ställa till Kongl. Maj:ts förfogande det för samma läroverk nu utgående reservationsanslag, 1,691,047 R:dr 56 öre, äfvensom att Kongl. Maj:t behagade taga under öfvervägande behofvet af lönetillökning för elementarläroverkens lärare"; dels ock utaf Friherre *af Ugglas*, att Kammaren skulle fatta ett så lydande beslut: "att den af Kongl. Maj:t i nåder föreslagna normalstat icke må af Riksdagen fastställas, men att Riksdagen för läroverkens fortsatta verksamhet må för 1874 anvisa enahanda belopp, som för innevarande år finnes för ändamålet anslaget, eller 1,691,047 R:dr 56 öre, att såsom reservationsanslag utgå; äfvensom att Kongl. Maj:t behagade taga under öfvervägande behofvet af lönetillökning för elementarläroverkens lärare".

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till momentet oförändradt, hvarvid svarades Nej, och sedermera proposition på bifall till detsamma med den af Grefve *Ehrensvärd* föreslagna förändrade lydelse, då svaren utföllo med många Ja jemte några Nej; och förklarades Ja nu hafva varit öfvervägande.

Mom. b.

Bifölls.

Mom. c.

Grefve *Beck-Friis*: Här eger det egendomliga förhållanderum att Utskottet hemställer, att Riksdagen måtte bevilja ett anslag af 18,250 R:dr, som Kongl. Maj:t icke begärt. Förhållandet är, att Kongl. Maj:t begärt en löneförhöjning för de i denna punkt omnämnda personer, men ansett att denna förhöjning ej borde göra någon rubbning i det nu utgående reservationsanslage af 1,691,047 R:dr 56 öre. Utskottet ansåg, att, då det ej kunde tillstyrka bifall till den af Kongl. Maj:t föreslagna normalstat, Kongl. Maj:t skulle vara förhindrad att bevilja dessa öfningslärare en förhöjning på de reservationer, som funnes på detta anslag, och föreslog Utskottet derföre, att Riksdagen skulle bevilja ifrågavarande anslag. Jag för min del anser detta sätt att gå tillväga alldeles stridande mot grundlagen, ty jag vet ej att Utskottet i denna del har någon motionsrätt. A

andra sidan är det synd om dessa lärare, om de icke få en förhöjning, och jag tror man lätt kan förhjelpa dem dertill, ty, såsom Herrarne veta, kan Kongl. Maj:t använda reservationer på anslagen på hufvudtitlarne, dock icke till löneförhöjningar utan ett särskildt Riksdagens bemyndigande. Att reservationer lemna tillräckliga medel, tror jag mig veta, ty vid sista bokslutet utgjorde de mer än 200,000 R:dr; det är visserligen sannt att sedermera 100,000 R:dr öfverlemnats till Riksgälds-kontoret, men återstoden är ändock tillräcklig för bestridande af ifrågakarande anslag. En sådan åsigt har äfven gjort sig gällande i Andra Kammaren, och det är dess beslut jag nu anhåller att denna Kammare måtte biträda. I händelse protokollsutdrag derom ankommit, torde beslutets ordalydelse varda för Kammaren tillkännagifvet.

Undertecknad tillkännagaf, att, enligt ankommet intyg af Andra Kammarens sekreterare, nämnde Kammare på det sätt bifallit det förevarande momentet, att Kammaren beslutit att af de på Åttonde Hufvudtiteln befintliga besparingar å "Reservationsanslaget till Elementarläroverken" må, under år 1874, användas det af Utskottet för de i detta moment omförmälda ändamål tillstyrkta belopp.

Grefve Ehrensvärd: Jag tror ej att det i detta fall är så farligt med påståendet att Utskottet skulle trädt grundlagen för nära; en sådan anmärkning skulle kanske snarare hafva kunnat göras vid en annan punkt. Utskottet hade att taga Kongl. Maj:ts förslag om löneförhöjning för en del öfningslärare i öfvervägande, och då Utskottet fann att en sådan lönetillökning var fullkomligen berättigad, men inga medel funnos anvisade för detta ändamål, återstod ej någonting annat för Utskottet än att tillstyrka beviljandet af särskilda medel. Att taga dessa medel af besparingarne, dertill hade Utskottet ej någon anledning, och skulle man med mera skäl hafva förebrått Utskottet att det öfverskridit sin befogenhet om det framkommit till Riksdagen med ett sådant förslag. Jag anhåller derföre om bifall till Utskottets förslag; skulle emellertid chefen för Ecklesiastik-departementet å Kongl. Maj:ts vägnar ej hafva någonting emot att anslaget anvisades å besparingarne, så vill jag ej sätta mig deremot, men. så länge han ej förklarar sig vara af en sådan åsigt, kan jag ej instämma i densamma.

Herr Statsrådet Wennerberg: Kongl. Maj:t har icke äskat några medel för höjandet af de lägre öfningslärarynes löner för nästkommande år; Utskottet, som emellertid önskat, att dessa klenstjänade tjänstemän genast måtte få åtnjuta en högre lön, har derföre föreslagit att en erforderlig summa för detta ändamål skulle göras disponibel, och jag kan ej annat än på det högsta önska framgång åt detta Utskottets förslag. Men, huruvida det kan vara med god ordning öfverensstämmande, att dervid hänvisa Kongl. Maj:t till besparingarne på anslaget till elementarläroverken, lemna jag derhän. Om ock dessa besparingar äro de enda af någon betydighet på Åttonde Hufvudtiteln, lämpa de sig dock icke till användande för

det ifrågasatta eller dylika ändamål, som äro helt andra än de, för hvilka Kongl. Maj:t hittills disponerat dem.

Friherre af Ugglas: I den händelse att den förste talarens uppfattning vore riktig, att Särskilda Utskottet icke haft rätt tillstyrka detta anslag, då Utskottet ej eger motionsrätt, skulle vi ej heller vara i vår rätt att besluta att ifrågavarande anslag skulle utgå af besparingarne. För min del tror jag emellertid ej att Utskottet trädt grundlagen för nära och, då jag är öfvertygad om att ett behof förefinnes, bör enligt min åsigt anslaget beviljas. Men skall anslaget utgå, måste Riksdagen ock för det samma anvisa särskilda medel, ty det är verkligen ej med god ordning öfverensstämmande att anvisa på anslag, som redan äro ställda till Kongl. Maj:ts disposition. Jag anhåller därför om bifall till Utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till det förevarande momentet och dels att Kammararen skulle biträda Andra Kammarens i afseende derå fattade beslut; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till momentet och, då dervid svarades många Ja jemte några Nej, förklarade sig hafva funnit Ja öfvervägande.

28:de punkten.

Lades till handlingarne.

29:de punkten.

Bifölls.

Härefter anmälde sig och yttrade:

Grefve Mörner, Oscar: Då jag icke kunnat biträda Andra Kammarens beslut rörande frågan om ändringar i läroverksstadgan, anhåller jag att få derom till protokollet göra anmälan på samma gång som jag uttrycker den önskan, att, då Kamrarna nu tillstyrkt ifrågasatta löneförhöjningar, beslutet derom äfven nästa riksdag, om Kongl. proposition i ämnet då framkommer, måtte godkännas och af båda Kamrarna vidhållas.

Herr Thyselius: Med anledning af en resa, som det för mig är af vigt att företaga, får jag vördsamt anhålla dels om ledighet från riksdagsgöromålen under tre veckor, räknade från nästa Lör-

dag, dels om befrielse från mitt uppdrag att tjänstgöra som kansli-
deputerad.

Denna anhållan bifölls.

Uppå Herr Grefven och Talmannens hemställen beslöt Kam-
maren, att de i dag för första gången bordlagda målen skulle sättas
främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 12 på natten.

In fidem

O. Brakel.
